

Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen varhaiskasvatuksen
asiakasperheissä

Harju Nina
Kirveslahti Minna

Opinnäytetyö
Sosiaalian koulutus
Sosionomi AMK

2023

Sosiaaliala
Sosionomi AMK

Tekijä	Minna Kirveslahti & Nina Harju	Vuosi 2023
Ohjaaja(t)	Johanna Majala & Virpi Piira	
Toimeksiantaja	-	
Työn nimi	Lähisuhdeväkivallan tunnistaminen varhaiskasvatuksen asiakasperheissä	
Sivumäärä	54 + 11	

Opinnäytetyömme aiheena oli lähisuhdeväkivallan tunnistaminen varhaiskasvatuksen asiakasperheissä. Työn tavoiteasettelussa määrittelimme työn tuloksena tuotettavan oppaan ammattilaisille, johon on kerätty lähisuhdeväkivallan tietoutta ja materiaaleja muun muassa QR-koodien taakse.

Opinnäytetyömme on tehty toiminnallisena opinnäytetyönä käyttäen laaja-alaisesti eri lähdemateriaaleja saadaksemme samaan oppaaseen kaikki teoriatieto, jota ammattilainen voi hyödyntää kohdatessaan lähisuhdeväkivallan uhrin työssänsä. Työn tuloksena tuotettu opas on helppokäyttöinen, ei vaadi käyttäjältä ennakkotaitojen hankkimista, vaan ainoastaan kiinnostusta ja aikaa materiaalin aihealueeseen. Kirjallisessa osuudessamme esitetään lapsiin kohdistuvan lähisuhdeväkivallan keskeisiä käsitteitä. Olemme tarkastelleet muun muassa väkivallan syitä, seurauksia, lainsäädäntöä, sopimuksia ja oikeuksia, sekä erilaisia koulutusmahdollisuuksia aiheeseen liittyen.

Yhteenvedona ja havaintojemme perusteella sekä arjessa kuultujen kommenttien myötä tulimme lopputulokseen, että lähisuhdeväkivalta ei ole ammattilaisten keskuudessa kovinkaan tuttu aihe. Hyvin pienellä osalla ammattilaisista on tiedossa selkeä toimintatapa, miten tulisi toimia akuutin tilanteen kohdatessaan. Ammattilaisten toiminnan ja uhrien auttamisen parantamiseksi on tärkeää työyhteisössä ennakkoon keskustella ja aktiivisesti läpikäydä toimintamalleja asiakastyöhön sekä moniammatilliseen yhteistyöhön.

Avainsanat	Lähisuhdeväkivalta, varhaiskasvatus, tunnistaminen, lapsiperhe, apu
Muita tietoja	Opas ammattilaisille, johon kerätty tärkeimpiä lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen suunnattua materiaalia

Social services
Bachelor of Social Services

Author	Minna Kirveslahti & Nina Harju	Year 2023
Supervisor(s)	Johanna Majala & Virpi Piira	
Commissioned by	-	
Title	Identification of domestic violence in early childhood education families	
Number of pages	54 + 11	

The subject of this thesis is to identify domestic violence in early childhood education families. Main goal of the study was to produce a guide that contains information and materials of domestic violence for early childhood educators. The Guide contains the most common markers of domestic violence in early childhood families, information, and material of domestic violence. Some of the material in the guide is behind QR-codes.

This study was conducted as a functional bachelor's thesis. Data was collected from different sources to fill the guide with the studied information. The guide can be used by an early childhood educator when facing a victim of domestic violence by early childhood educator. The guide we produced is easy to use, it does not need any foreknowledge, only time and interest of the subject. Key words of domestic violence targeting children are presented in our written part. In addition to the study, we observed causes, for example effects, legislation, agreements, rights of violence and all different kinds of training possibilities. Usage of the guide provides a fast way to find information and tools for action. In conclusion to our observations, we found out that domestic violence is an unfamiliar subject to the early childhood educators. Only a small number of employees know what to do in an acute situation. To improve proceedings in cases and helping the victims, it is important to discuss and go through operating models in advance and actively in the work and multi-professional environments.

Keywords	Domestic violence, early childhood education, identification, family, help
Special remarks	A guide for professionals, in which the most important material aimed at identifying domestic violence has been collected

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 LÄHISUHDEVÄKIVALTA.....	8
2.1 Lait ja asetukset.....	8
2.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta ja sen eri muodot	11
3 VÄKIVALLAN HAASTEELLINEN TUNNISTAMINEN LAPSIPERHEISSÄ....	16
3.1 Lastensuojeluilmoitukset tilastojen valossa.....	16
3.2 Ammattilaisten väkivallantunnistaminen	17
3.3 Pandemiavuodet.....	19
4 TYÖN TUEKSI.....	21
4.1 Ennaltaehkäisevä työ.....	21
4.2 Tunnistamisen työkaluja	21
4.3 Moniammatillinen yhteistyö.....	27
5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI.....	28
5.1 Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus	28
5.2 Eettisyys ja luotettavuus	30
6 POHDINTA	32
LÄHTEET.....	37
7 LIITTEET	43

ALKUSANAT

.....

Haluamme alkuun kiittää meidän molempien perheitä siitä kaikesta tuesta, ymmärryksestä ja joustamisesta, mitä nämä opinnot ovat vaatineet heiltä viime vuosien aikana. Ilman teitä tätä opintosuoristusta ei olisi olemassa ja yksi opas olisi vähemmän valmiina varhaiskasvatuksen ammattilaisten työn tukena.

Lisäksi haluamme kiittää suuresti kollegoitamme ja tuttaviamme sosiaali- ja terveysalan saralta. Ilman teidän apuanne, mielenkiintoisia keskusteluitamme ja neuvoja emme olisi saaneet niin hyvää käsitystä siitä, millaiselle työlle on käytännön tarvetta. Saimme kattavan ymmärryksen myös sille, mitä epäkohtia alalla on ja mihin kaivattaisiin parantamista.

Olemme erityisen kiitollisia terveydenhoitaja Eveliinalle ja neuvolalle moniammatillisesta yhteistyöstä ja näkökulmista, mitä hänen ammattitaitonsa on antanut tähän työhön.

Haluamme kiittää opinnäytetyön ohjaajiamme Virpiä ja Johanna Lapin ammatikorkeakoululta.

.....

1 JOHDANTO

” Oman tiesi kulkija, älyllisyyden ilmentymä, kiehtova, kaukaisen palvomisen arvoinen.

Sinä yllätät itsesi, sekoat ja rakastut minuun.

Sovinnaisen sopimattomasti, rajusti ja järjenvastaisesti.

Minä mitätön, löydän pienen paikkani sinun ja nyrkkisi väliin.

Syleilystä sylkemiseen, halauksesta herjaamiseen, kuiskauksista kuristukseen.

Minä mitätön, alati kiitollinen rakkaudestasi”

- Nimetön 2017

Opinnäytetyössämme tarkastellaan lähisuhdeväkivaltaa ja sen vaikutuksia lapsiin, jotka elävät lapsuuttaan väkivaltaisessa kodissa. Opinnäytetyössämme keskitytään varhaiskasvatuksen ikäluokan asiakasryhmään ja keinoihin, joita ammattilaisten voi hyödyntää väkivaltilanteiden tunnistamisessa. Opinnäytetyössä esitetään varhaiskasvatuksen ammattilaisille keinoja tunnistaa lapsi, joka elää väkivaltaisessa kodissa ja mitä keinoja hänellä on väkivallasta aiheutuneiden vammojen ja merkkien tunnistamiseen.

Lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen on olemassa erilaisia työmenetelmiä ja toimintamalleja, mutta silti apua tarvitseva lapsi jää usein tunnistamatta ja sen seurauksena ilman asianmukaista apua ja tukea; mikä on huolestuttavaa. Perheväkivaltakäsitteeseen on pitkään liitetty mukaan lasten kokemus perheen väkivallasta ja kun lasten asemaa on tutkittu, on alettu käyttämään käsitettä omassa kodissaan väkivallalle altistuneet lapset. Enää väkivallan uhreiksi ei ymmärretä vain niitä, joihin väkivalta on konkreettisesti kohdistunut, vaan myös heidän läheisensä. Lasten osalta väkivallan kokemiseksi luetaan kohteena oleminen, todistaminen, kuuleminen tai muu välillinen kokeminen, väkivallan jälkien ja seurausten näkeminen, lemmikkieläimeen kohdistuvan väkivallan todistaminen tai väkivallan ilmapiirissä eläminen, joka vaikuttaa lapsen turvallisuudentunteeseen. (Huovinen 2017, 12.)

Jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, joka on taattu Suomessa sekä laeilla että asetuksilla. Lapsuudessa koettu lähisuhdeväkivalta voi aiheuttaa lapselle monenlaisia fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia (Lee & Chen 2017).

Opinnäytetyömme tuotoksena laadittiin varhaiskasvatuksen ammattilaisille materiaali, joka on helppo ottaa käyttöön asiakastyössä käyttäen QR-koodeja. Internetin verkkosisällöistä on löydettävissä paljon materiaalia hajautettuna monille eri sivuille, vaikeuttaen niiden löytämistä nopeasti ja järkevästi, ja jonka vuoksi ne usein jäävät akuuttitilanteissa hyödyntämättä sen takia käyttämättä.

Tällä varhaiskasvatuksen ammattilaisille suunnatulla materiaalilla on tarkoitus tuoda jo valmiina olevaa materiaalia tukemaan ammattilaisten työtä. Sen lisäksi nostaa lähisuhdeväkivaltaa aiheena tietoisemmaksi, sillä jokainen ammattilainen kohtaa jossain uransa vaiheessa lähisuhdeväkivaltaa jossain muodossa. Tällä materiaalilla haluamme varmistaa, että jokaisella on mahdollisuus olla valmistautunut siihen hetkeen ja näin ollen madaltaa kynnystä puuttua vaiettuun ongelmaan.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALTA

2.1 Lait ja asetukset

Erilaiset lait, velvollisuudet, sopimukset sekä oikeudet luovat peruspilarit ammattilaisille, näin ammattilainen pystyy perustella väkivaltatyön oikeutusta sekä tarpeellisuutta (Ensi ja turvakotien liitto 2023b). Tässä luvussa kerromme esimerkkejä siitä, mitkä lait, asetukset ja oikeudet meillä suomessa ohjaavat varhaiskasvatuksen ammattilaisten työtä ja toimintaa.

Kaiken lainsäädännön ja julkisen vallan käytön perustana on perustuslaki. Perustuslaki sisältää kaikki keskeisimmät pelisäännöt, arvot sekä periaatteet. (Oikeusministeriö 2023.) Esimerkiksi perustuslaissa mainitaan seuraavaa ”*jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen*” (Suomen perustuslaki 1999/731 §7).

Sosiaalihuoltolain mukaan lähisuhdeväkivalta on tapahtuma, johon erilaisia sosiaalipalveluita ja apua on välttämätön järjestää (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301 §11). Kunnilla on oma lakisääteinen velvoitteensa ehkäistä ja puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Aluehallintoviraston tehtävänä on ohjata sekä tukea tämän lakisääteisen velvoitteen toteutumista. (Aluehallintovirasto 2023a.). Esimerkiksi opinnäytetyön laatijoiden Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen Pohteen verkkosivuilta etsittäessä tulee ainoastaan Turvakodin ja Nettiturvakodin palvelut hyvinvointialueella toimivana apuväylänä lähisuhdeväkivallasta tietoja etsiville.

Varhaiskasvatuksen ammattilaisten työtä ohjaa muun muassa **varhaiskasvatuslaki**. Varhaiskasvatuslaissa on säädetty muun muassa lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta. Kyseistä lakia sovelletaan kuntien, kuntayhtymien ja yksityisten palveluntuottajien järjestämään tai tuottamaan varhaiskasvatukseen ja perhepäivähoitoon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.)

Varhaiskasvatuksen ammattilaisella on **ilmoitusvelvollisuus**. Ilmoitusvelvollisuudella viitataan velvollisuuteen tehdä lastensuojeluilmoitus tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset huomaavat lapsen joutuneen esimerkiksi

lähisuhdeväkivallan uhriksi. Ilmoitusvelvollisuuden taustalla on lastensuojelulaki (luku 5 25§), rikoslaki (luku 15 10§) sekä varhaiskasvatustilalaki. (Rikosuhripäivystys 2023a.) Varhaiskasvatustilalakiin on tullut lisäys (57a§ ja 57b§) vuonna 2021, joka koskee työntekijöiden ilmoitusvelvollisuutta. Ilmoitusvelvollisuus koskee varhaiskasvatus lain 26–30§ mukaan työ- tai virkasuhteessa olevaa varhaiskasvatuksen opettajaa, sosionomia, lastentarhaopettajaa, perhepäivähoitajaa sekä erityisopettajaa. Velvollisuus koskee sekä yksityisellä että julkisella sektorilla toimivia työntekijöitä. (Tehy 2023.) Viranomaistahoja kuten poliisia ja lastensuojelua voi tarvittaessa konsultoida huolen herätessä mainitsematta lapsen nimeä. Akuteissa tilanteissa tulee soittaa hätäkeskukseen.

Alle 18-vuotiaaseen kohdistuneeseen seksuaalirikokseen on sosiaali- ja terveydenhuollon, opetustoimen ja terveydenhuollon ammattihenkilöllä velvollisuus ilmoittaa lapseen kohdistuneesta seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai sen epäilystä viipymättä. Ilmoitus pitää tehdä aina poliisille sekä lastensuojeluilmoitus tulee tehdä lapsen tilanteen turvaamiseksi ja tukemiseksi. (Duodecim 2022.)

Lapsen oikeudet ovat perustana varhaiskasvatukselle ja sen toiminnalle. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota jokaiselle sen asiakkaalleen yhtäläiset oikeudet, sekä olla turvassa niin päiväkodissa kuin kotonakin. Suomi ratifioi **lapsen oikeuksien yleissopimuksen** vuonna 1991. Lasten oikeuksien sopimuksella turvataan jokaiselle lapselle yhtäläiset oikeudet. Sopimuksen artiklan 3 kohdassa 3 korostetaan muun muassa, että lapsen huolenpidosta ja suojelusta vastaavien eri laitoksien ja palveluiden tulee noudattaa toimivaltaisen viranomaisen antamia määräyksiä. Määräykset koskevat ennen kaikkea lapsen turvallisuutta ja terveyttä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Lapsella tarkoitetaan tässä sopimuksessa alle 18- vuotiasta. Lasten oikeuksien sopimus sisältää paljon samoja oikeuksia, kuin muut ihmisoikeussopimukset, mutta lasten oikeuksien sopimuksessa on painopiste lapsiin kohdistuvissa tarpeissa. Sopimus sisältää lisäksi vain lapsille turvattuja oikeuksia esimerkiksi oikeuden erityiseen suojeluun, oikeuden leikkiin sekä vapaa-aikaan ja oikeuden saada oma näkemysensä huomioon otetuksi. (Ihmisoikeudet 2023.)

Sopimuksen toteuttamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Viiden vuoden välein jokaisen sopimuksen ratifioineen valtion on annettava raportti komitealle, joka sisältää tietoa ”*lainsäädännöllisistä, oikeudellisista ja hallinnollisista toimenpiteistä, joilla lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattuja oikeuksia on pantu täytäntöön sekä oikeuksien toteutumisessa tapahtuneesta kehityksestä.*”

Suomessa raportin valmistelusta vastaa ulkoministeriö, joka kuulee muita tahoja raporttia laatiessaan esimerkiksi muita ministeriöitä sekä viranomaisia. Komitea haluaa myös kansanjärjestöjen jättävän oman niin sanotun vaihtoehdoisen raportin. Kansanjärjestöjen raportin tarkoituksena on muun muassa täydentää valtion raporissa olevia tietoja sekä kiinnittää huomiota puutteisiin. Suomessa vaihtoehdoisen raportin kokoaa Lastensuojelun keskusliitto yhteistyössä esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023b.)

Suomessa astui voimaan elokuussa 2015 **Euroopan neuvoston yleissopimus** puhekielessä tunnetummin **Istanbulin sopimus**. Sopimuksen tavoitteisiin kuuluu muun muassa naisiin ja perheisiin kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisy ja poistaminen, uhrien suojeleminen sekä tekijän saaminen teoistaan edesvastuuseen. (Ulkoministeriö 2023.)

Suomessa toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimiva naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunta (NAPE). Toimikunnan tehtävänä on laatia Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma. Toimikunta on laatinut suunnitelman vuosille 2022–2025 tavoitteena suunnitelmassa on muun muassa tiedon ja ymmärryksen lisääminen naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja perheväkivallasta, ammattiryhmille koulutusta osana ammattiin johtavaa koulutusta sekä täydentävää koulutusta työpaikoille väkivallan eri muodoista ja tunnistamisesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022, 7.21.23.)

Sosiaali- ja terveysministeriö vastaa Suomessa lähisuhde- ja perheväkivaltatyön suunnittelusta ja ohjauksesta. Ministeriön tavoitteena on kehittää valtakunnallista palvelujärjestelmää siten, että se pystyy tarjoamaan lähisuhde ja perheväkivallan eri osapuolille palveluja ja tukea asuinpaikasta riippumatta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2023.)

Istanbulin sopimukseen liittyen ennaltaehkäiseviä työtapoja kehitetään aktiivisesti, jotta tilanne saataisiin parantumaan. Suomi on sitoutunut noudattamaan Euroopan neuvoston yleissopimusta naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemiseksi ja torjumisesta. Kuntien tulee ehkäistä lähi- ja perhesuh-teissa tapahtuvaa väkivaltaa, sillä se on merkittävä kansanterveysongelma, joka koskettaa kaikkia yhteiskuntaluokkia kulttuurista, iästä ja sukupuolesta riippumatta. (Aluehallintovirasto 2023b).

2.2 Lapsiin kohdistuva väkivalta ja sen eri muodot

Lapsiin kohdistuva väkivalta sekä lähisuhdeväkivalta ovat isoja yhteiskunnallisia ongelmia. Ongelmat toistuvat sekä pahenevat, mikäli niihin ei puututa. Lähisuhdeväkivallasta on käytetty aikaisemmin termiä perheväkivalta, jolla on viitattu perheen sisällä tapahtuviin väkivallan tekoihin. Nykyisin käytetty termi lähisuhdeväkivalta on laaja-alaisempi ja kattaa väkivallan muodot laajemmin. (Ahola & Ahola 2016, 54.) Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua muun muassa lapseen/lapsiin, nykyiseen tai entiseen kumppaniin tai lähisukulaiseen. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan terveyttä ja henkistä hyvinvointia vaarantavaa käyttäytymistä perheissä, suvussa tai muissa läheisissä suhteissa.

Suomessa lähisuhdeväkivalta on rikos, johon jokaisen on velvollisuus ja oikeus puuttua. (Hautamäki 2013, 49, 52–60.) Lähisuhdeväkivalta ei ole vain tietyn sosioekonomisen luokan ongelma. Lapseen kohdistuvan väkivallan riskitekijöitä ovat muun muassa perheiden taloudelliset haasteet, mielenterveys- ja päihdeongelmat, uupumus, parisuhteen ongelmat, aikuisen lapsuudessa kokemat väkivallan kokemukset sekä yksinhuoltajuus. (Korpilahti ym. 2019, 34.)

Kuritusväkivalta suomessa

Lasten kurittaminen on ollut osa suomalaista kasvatuskulttuuriamme vuosisatojen ajan, mutta kuritusväkivalta kiellettiin Suomessa ensimmäisen kerran 1984 lastenhuoltolaissa. Kurituksen käyttöä on perusteltu raamatunlausein ja puolet kansalaisista piti sitä hyväksyttävänä tapana kasvattaa lastaan. Lastensuojelun keskusliito on pitkään tehnyt tutkimuksia kuritusväkivallan asenteista. Vuonna

2021 14 % kansalaisista hyväksyi kuritusväkivallan käytön kasvatukseen. Kuritus nähdäänkin vähemmän haitallisena lapselle, jopa 44 % tutkimuksen mukaan on käyttänyt itse jotakin muotoa kuritusväkivallasta. Kovakourainen tarttuminen ja retuuttaminen on tutkimusten perusteella lisääntynyt viime vuosina, jopa 32 % vastasi tehneensä sitä joskus tai usein. (Lastensuojelun keskusliitto 2023.)

Kuritusväkivaltaa on opittu käyttämään ratkaisu- ja hallintakeinona riitatilanteissa ja sen käytön jatkamista omia lapsia kohtaan on tutkittu olevan yleistä. Siitä eroon pääseminen tai pidättäytyminen vaatii aina vahvan ja tietoisin päätöksen, sillä iso osa lasten kasvatuksesta pohjautuu omilta huoltajilta satuun kasvatukseen, josta on vaikeaa luopua. (Hyryläinen 2020.)

Sukupuolten välisiä eroja kuritusväkivallan asenteissa on jonkin verran havaittavissa. Keskimäärin miehet suhtautuivat naisia hyväksyvämmiin kurituksen. Tutkimuksissa selviää myös, että miehet ovat itse kokeneet lapsena kuritusväkivaltaa. Tutkimukseen vastanneista 62 % tuo ilmi kokeneensa kuritusväkivaltaa lapsena. Ihmiset, joilla on omakohtaista kokemusta suhtautuvat hyväksyvämmiin kuritusväkivaltaan 24 % hyväksyi ja 51 % vastaajista on käyttänyt kuritusväkivaltaa. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.)

Fyysinen väkivalta

Lapseen kohdistuvalla fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan lapsen kehon tarkoituksellista satuttamista sekä koskemattomuuden loukkaamista, myös ruumiillinen kurittaminen on lailla kielletty rikos. Fyysiseen väkivaltaan kuuluu muun muassa lyöminen, tukistaminen, töniminen, potkiminen, jollain esineellä lyöminen, heittäminen, viittäminen tai liikkumisen estäminen. (Kytölä 2021, 19–20.)

Fyysisen väkivallan vammat voivat olla erilaisia murtumia, ruhjeita, ihon punoitusta ja niin sanottuja näkymättömiä vammoja. Näillä näkymättömillä vammoilla viitataan esimerkiksi pään sisäisiin vammoihin ja erilaisiin sisäelinvammoihin. Vakavimmillaan fyysisen väkivallan seurauksena voi olla vammautuminen tai kuolema. Vaikka uhrille ei tulisi fyysisiä vammoja tilanteesta, aiheuttaa se aina jonkinasteista stressiä sekä järkytystä, jotka vaikuttavat uhrin elämään pitkänkin ajan kuluttua erilaisina pelkotiloina tai muina oireiluina.

Nämä ovat vaikutuksiltaan myös fyysisiä, koska ihminen reagoi traumaattisiin kokemuksiin ensisijaisesti kehollisesti. Kehollisella oireilulla tarkoitetaan muun muassa sitä, ettei löydy suoraa syytä erilaisiin oireisiin, joista fyysisen väkivallan uhri kärsii. Näitä voi olla muun muassa säryt, kivut, puutumiset vatsa- ja sydän oireet. (Hintikka 2017, 25–28.)

Henkinen väkivalta

Lapsen kohdistuvalla henkisellä väkivallalla tarkoitetaan toistuvia tai yksittäisiä vakavia tilanteita. Henkiseen väkivaltaan lukeutuu esimerkiksi huutamista, nöyryyttämistä, uhkailua, pelottelua, lapsen hoivan ja huolenpidon laiminlyönti sekä altistaminen järkyttävälle tapahtumille esimerkiksi väkivallan näkemiselle. Henkinen väkivalta on lapsen hyvinvoinnille ja terveydelle aina suuri riski. Lapsen kokemana henkinen väkivalta voi vaikuttaa muun muassa lapsen fyysiseen ja henkiseen kehitykseen sekä käyttäytymiseen. (Lastensuojelun keskusliitto 2022.)

Pahimmassa tapauksessa henkinen väkivalta voi johtaa fyysiseen väkivaltaan tai jopa kuolemaan. Henkisestä väkivallasta lapselle koituvalla stressillä voi olla laaja-alaisia seurauksia aina pitkälle aikuisuuteen asti (Kytölä 2021, 20,69). Fyysisten vammojen puuttumisen vuoksi henkistä väkivaltaa voi olla hyvin vaikea tunnistaa, tämän vuoksi henkiseen väkivaltaan ei aina osata/ pystytä hakemaan tai antamaan oikeaan aikaan apua. (Mieli 2021.)

Seksuaalirikos

Suomessa alle 16-vuotiaan lapsen ja täysi-ikäisen välinen seksuaalinen kanssakäyminen on kielletty. 16 vuoden suojaikärajalla halutaan suojella lapsen keskeneneräistä seksuaalista kehitystä. Lasten kohtaamiin seksuaalirikoksiin lukeutuu esimerkiksi seksuaalinen ahdistelu, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja raiskaus. Seksuaalirikoksen ei tarvitse olla fyysistä vaan muun muassa seksuaalissävyytteen vihjailu ja aikuisviihteen näyttäminen lukeutuvat myös rikoksen tunnusmerkistöön. (Arkio, Kreivi, Kontunen & Saukko 2017, 134–135.) Suomen rikoslain luvussa 20 on eriteltyä tarkemmin lapsen kohdistuvan seksuaalirikoksen tunnusmerkistö (Rikoslaki 1889/39).

Seksuaalirikos voi näkyä lapsessa erilaisina oireiluina ja merkkeinä muun muassa psyykkisinä ja toiminnallisina häiriöinä sekä ulkoisina merkkeinä.

Lapsella voi olla erilaisia käyttäytymisen ja tunne-elämän muutoksia ja oireistoa esimerkiksi aggressiivista käytöstä, ahdistuneisuutta yms. Ulkoisiin merkkeihin lukeutuu esimerkiksi haavaumat, turvotus ja mustelmat sukupuolielimissä sekä reisien sisäpinnalla. (Tiitinen 2022.)

Lapsella, joka kokee väkivaltaa, on hyvin korkea riski sairastua eriasteisiin mielenterveysongelmiin, käytöshäiriöihin tai minäkuvan vääristymiseen. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017).

Kemiallinen väkivalta

Kemiallisen väkivallan termillä voidaan viitata muun muassa lääkkeiden tai päihteiden antamiseen, määrättyjen lääkkeiden laiminlyömiseen, määrättyä ruokavaliota ei noudateta tai lääkkeiden huolimattomaan säilytykseen. (Rikosuhripäivystys 2023b.) Lapsen kohdistuvassa kemiallisessa väkivallassa esimerkiksi vanhempi voi antaa lapselle alkoholia, unilääkkeitä tai huumaavia aineita, jotta saisi lapsen nukahtamaan tai rauhoittumaan. Myös tarvittavien lääkkeiden antamatta jättäminen on kemiallista väkivaltaa. kemiallisesta väkivallasta voi olla muun muassa sekavuus, itkuisuus, oksentelu ja yliannostus. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023a.)

Kuva.1 Väkivallan muodot (Kymenlaakson ensi- ja turvakotiyhdistys ry 2023.)

Henkinen väkivalta	Fyysinen väkivalta	Seksuaaliväkivalta	Muut väkivallan muodot
<ul style="list-style-type: none"> • Pelottelua • Uhkailua • Kiristämistä • Haukkumista • Kontrollointia • Eristämistä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuristamista • Lyömistä • Potkimista • Retuuttamista • Nipistämistä • Tönimistä • Vaatteista tai hiuksista repimistä 	<ul style="list-style-type: none"> • Painostamista tai pakottamista seksuaalisiin tekoihin vasten tahtoa • Seksuaalisille materiaaleille altistamista vasten tahtoa • Intiimien kuvien/videoiden jakamista ilman lupaa • Kuvaamista ilman suostumusta tai salaa • Kieltäytyminen ehkäisystä tai ehkäisyn pois jättäminen ilman yhteistä sopimusta • Raiskaus 	<ul style="list-style-type: none"> • Taloudellinen väkivalta • Uskonnollinen väkivalta • Kunniaan liittyvä väkivalta • Eron jälkeinen vaino • Digitaalinen väkivalta (ahdistavaa kommentointia, seuraamista tai kontrollointia esim. sosiaalisen median kanavissa)

Nämä kaikki yllä mainitut väkivallan muodot ovat yleisimmin havaittuja. Lapsiin voi kohdistua yllättävän monimuotoista väkivaltaa, jota voi olla vaikea havaita varhaiskasvatuksessa tai neuvolassa. Lapsen pitkäaikainen laiminlyönti voi johtaa emotionaalisen, kognitiivisen ja sosiaalisen kehityksen häiriintymiseen, mikä näkyy lapsen käytöksessä jo varhaiskasvatuskäisenä. (Mäntymaa, Luoma, Puura & Tamminen 2003.)

Lapsen huoltajat eivät uskalla avata ahdinkotilaansa kenellekään tai eivät ymmärrä kohdistavansa lapseen väkivaltaa. Piiskasta jäähyenkeihin- selvityksen mukaan huoltajat eivät tunnista lähisuhdeväkivallan eri muotoja. Hyvänä esimerkkinä tietämättömydestä voikin pitää, että moni ei miellä luunappien antamista väkivaltana. (Hyvärinen 2017,11.)

Opinnäytetyömme aikana kävimme keskustelua varhaiskasvattajien huolista koskien nykyajan lapsia ja heidän perheidensä kanssa tehtävää yhteistyötä. Eräs kasvattaja kertoi kasvatustyylien menneen eteenpäin, mutta samalla palanneet takaisin sinne, missä lapsi ei saa olla lapsi. Kasvattaja toi esiin, että varhaiskasvatuksessa nousee kuukausittain esille huoli lapsen hyvinvoinnista, kun esimerkiksi erilaiset käytöshäiriöt yleistyvät. Huoltajalle esimerkiksi näistä asioista mainittaessa, eivät he koe tarpeelliseksi, että lapselle tarjottaisiin erityisopettajan tukitoimia tai ottaa yhteyttä neuvolaan asioiden tarkempaa selvittämistä varten. Ajan mittaan ongelmat saattavat alkaa näyttäytymään myös ulospäin esimerkiksi tarkkaavaisuushäiriöinä, aggressiivisuutena, sosiaalisina ongelmina sekä myöhemmässä iässä päihteiden käyttönä. Nämä teot puhuvat jo lapsen oikeuksia vastaan. (Keiski P, 2018.)

3 VÄKIVALLAN HAASTEELLINEN TUNNISTAMINEN LAPSIPERHEISSÄ

3.1 Lastensuojeluilmoitukset tilastojen valossa

Seuraavat lastensuojeluilmoitustilastot on kerätty näyttämään esimerkkiä tilastoista nykyhetkellä, koska pelkästään varhaiskasvatuksen puolelta tehdyistä lastensuojeluilmoituksista koottua tilastoa ei ole julkisesti saatavilla. THl tilastoraportissa 24/2023 on raportoitu vuoden 2022 lastensuojeluilmoitukset. Tilastotietojen mukaan lastensuojeluilmoituksia on tehty valtakunnallisesti 184 685 lastensuojeluilmoitusta. Kaiken kaikkiaan lastensuojeluilmoitus koski 98 634 lasta. Raportoinnin mukaan alle kouluikäisten lastensuojeluilmoitukset eivät ole juuri kasvaneet vuodesta 2018. (THL 24/2023.)

Alla olevista taulukoista käy ilmi, että 0–2- vuotiaiden ilmoitusten määrä on kasvanut vuodesta 2018 (taulukko 1.) vuoteen 2022 (taulukko 2.) 0,6 % ja 3–6- vuotiaiden määrä on noussut 1,3 %.

Taulukko 1. Lastensuojeluilmoitusten ja lasten lukumäärät ikäryhmittäin 2018 (THL 2019).

	0–17- vuotiaat lapset, joista on tehty lasten- suoje- luilmoitus	Eri ikäryhmien osuus suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön, %						Lastensuo- jeluilmoi- tusten lukumäärä	Ilmoitukset lasta kohden keskimäärin
		0–2- vuoti- aat, %	3–6- vuotiaat, %	7–12- vuoti- aat, %	13–15- vuoti- aat, %	16–17- vuoti- aat, %	0–17- vuoti- aat, %		
KOKO MAA	78 875	5,3	6,0	6,8	10,3	10,8	7,5	145 880	1,8

Taulukko 2. Lastensuojeluilmoitusten ja lasten lukumäärä ikäryhmittäin 2022 (THL 2022).

Lapset, joista on tehty lastensuo- jeluilmoitus	0–2- vuotiaat, %	3–6- vuotiaat, %	7–12- vuotiaat, %	13–15- vuotiaat, %	16–17- vuotiaat, %	0–17- vuotiaat, %	18 vuotta täyttä- neet, %	Lastensuoje- luilmoitusten lukumäärä	Ilmoitukset lasta kohden keski- määrin	
Koko maa	98 634	5,9	7,3	8,6	13,6	12,9	9,4	3,7	184 685	1,9

Lastensuojeluilmoituksia tehdään varhaiskasvatuksenyksiköistä huomattavasti peruskouluaja vähemmän. Syytä sille, ettei ilmoituksia varhaiskasvatuksesta tehdä ei tiedetä tarkkaan. Kivimäen 2022 superlehdessä julkaisemassaan tekstissä varhaiskasvatuksen erityisopettaja Riitta Kovalainen arvelee syiden kumpuavan esimerkiksi epätietoisuudesta, miten kuuluu toimia eri tilanteissa. (Kivimäki 2022.)

Vuonna 2022 tilastoinnin mukaan varhaiskasvatukseen osallistui valtakunnallisesti kaiken kaikkiaan 77,2 % 1–6 vuotiaista lapsista (Vipunen 2023). Varhaiskasvatuksen ammattilaiset kohtaavat perheitä arkisin päivittäin. Tämän vuoksi ammattilaisten havainnointi nouseekin suureen rooliin lapsen arjessa. Tällainen laaja yhteydenpito antaa mahdollisuuden reagoida ja auttaa lapsi/ perhe tuen ja avunpiiriin nopeammin. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea ja edistää lapsen kasvua, kehitystä, oppimista sekä tukea ja auttaa huoltajia kasvatuksessa. (Opetushallitus 2023a.)

3.2 Ammattilaisten väkivallantunnistaminen

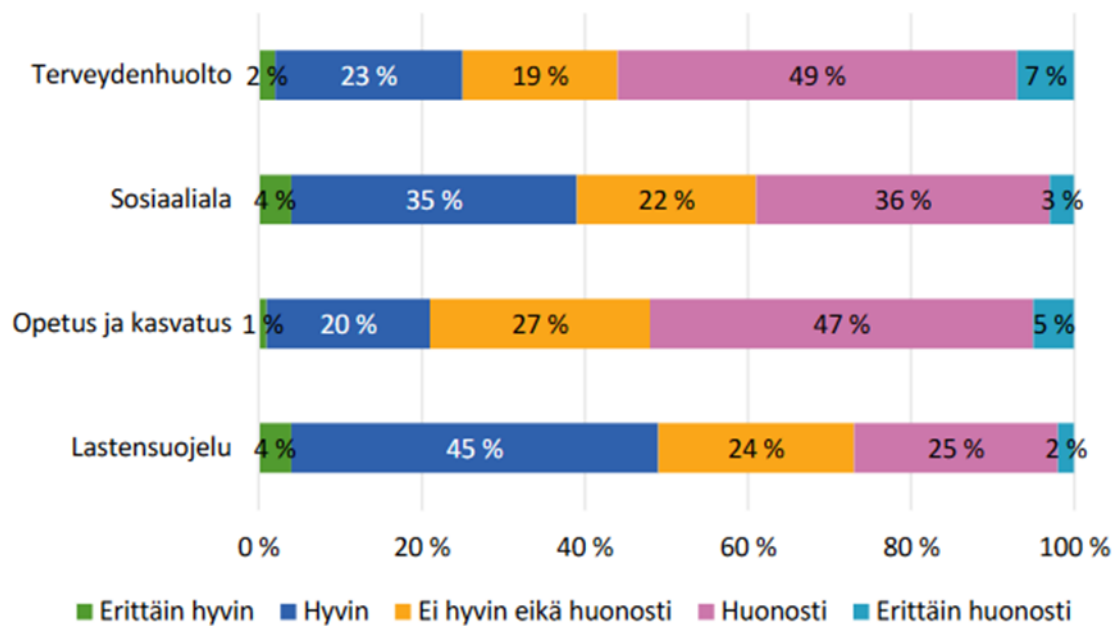
Suomessa tuotetaan paljon lasten hyvinvointiin ja pahoinvointiin koskevaa tietoa, mutta kehitettävää sillä saralla löytyy vielä paljon. Erilaisten tutkimusnäyttöjen perusteella jo väkivaltaa kokeneita lapsia on haasteellista tunnistaa ilmiön herkkyyden ja moniulotteisuuden vuoksi. Erilaisia väkivaltaan liittyviä seulontamittareita on käytössä esimerkiksi peruskouluikäisille, mutta varhaiskasvatuksen puolella ei seulontaa käytetä. Mitä pienemmästä lapsesta on kyse, sitä heikommin tietoa on saatavilla. (Korpilahti ym. 2019,41.)

Lastensuojelun keskusliitto, Ensi- ja turvakotien liitto, Tampereen yliopiston hoitotiede sekä terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Barnahus-hanke toteutti kyselyn ammattilaisille henkisen väkivallan tunnistamisesta ja puuttumisesta. Kyselyyn osallistui 565 lasten ja perheiden parissa työskentelevää ammattilaista.

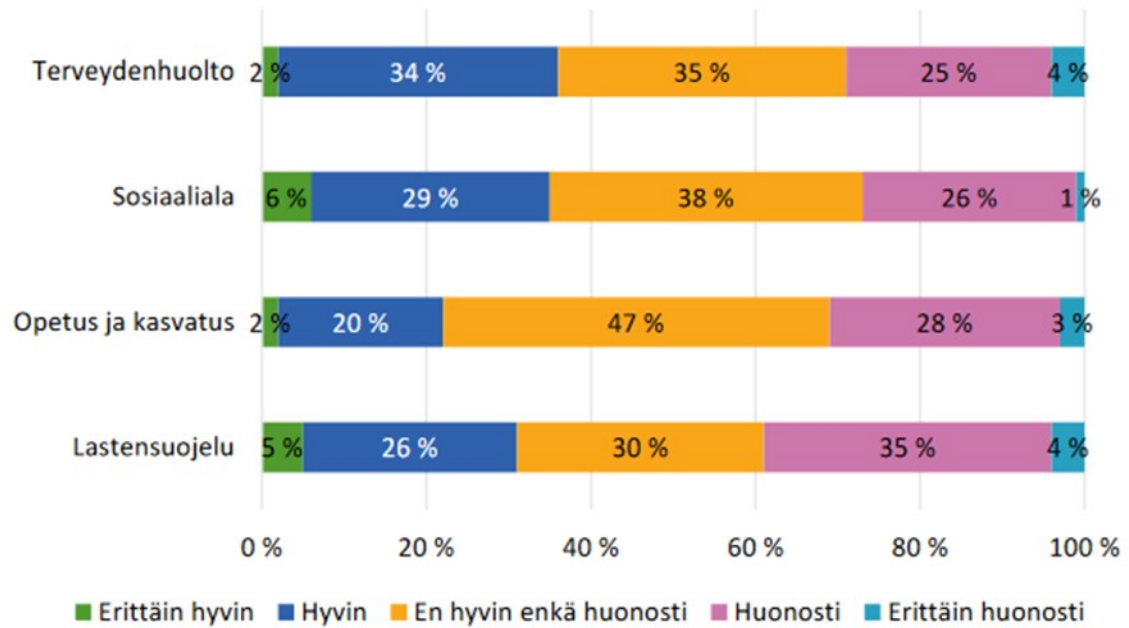
Tutkimuksessa käy hyvin selkeästi ilmi, miten esimerkiksi henkinen väkivalta on vaikeasti tunnistettavissa. Kyselyyn vastanneista 44 % tunnisti ilmiön huonosti tai erittäin huonosti. Kyselyssä on kysytty muun muassa, kuinka hyvin henkistä väkivaltaa tunnistetaan sekä miten pystyy puuttumaan lapsen kohtaamaan henkiseen väkivaltaan.

Muihin ammattiryhmiin verrattuna opetus- ja kasvatusalalla 21 % tunnistaa hyvin tai erittäin hyvin henkistä väkivaltaa (taulukko 3.) ja 22 % vastaajista pystyi puuttumaan siihen (taulukko 4.). (THL 28/2022, 1, 3, 5.)

Taulukko 3. Kuinka hyvin mielestäsi lapsen kohtaama henkinen väkivalta on tunnistettavissa? Neljän suurimman ammattiryhmän vastaukset (n=535) (THL 28/2022,3).

Taulukko 4. Miten hyvin pystyt puuttumaan lapsen kohtaamaan henkiseen väkivaltaan. Neljän suurimman ammattiryhmän vastaukset (n= 514) (THL 28/2022,5).

Kyselyyn vastanneista valtaosa (43 %) kertoi, että tarvitsisi tukea ja apua puheeksi ottoon. Ammattilaiset nostivat myös esiin tarvitsevansa konkreettista materiaalia, joka auttaa asioiden käsittelyssä sekä antaa tukea puheeksi oton tilanteisiin. Ammattilaiset toivat myös ilmi tarvitsevansa tietoa sekä koulutusta henkisestä väkivallasta ilmiönä ja sen vaikutusta lapsen kasvuun sekä kehitykseen. (THL28/2022, 5–6)

3.3 Pandemiaavuodet

Koronan aiheuttamat kaltoinkohtelulta suojaavat elementit heikkenivät huomattavasti koronan vaikutuksesta vuosina 2020–2022. Sosiaaliset verkostot pienentyivät ja lapsia sekä perheitä lähimpänä olevien palveluiden saatavuus muuttui valtakunnallisesti. Perheiden eristyneisyys, taloudellinen epävakaus sekä epävarmuus tulevaisuudesta ovat todennäköisesti lisänneet kaltoinkohtelun ja väkivallan riskitekijöitä. Riskitekijöihin lukeutuu muun muassa huoltajan/huoltajien psykososiaalinen stressi ja kuormitus.

Kansainvälisesti pandemian olosuhteet vaihtelivat, mutta Suomessa lapsistrategian koronatyöryhmä on todennut lapsiin kohdistuvan väkivallan todennäköisesti lisääntyneen, jääneen aiempaa enemmän piiloon ja avunsaannin viivästyneen. (Laajasalo, Peltonen & Ellonen 2021.)

Tilastokeskuksen tutkimusten mukaan poliisille ilmoitettujen lapsiin kohdistuvan perheväkivallan rikosepäilyjen määrässä ei ole havaittavissa suurta nousua tai muutosta pandemiavuosien ajalta, mikä on yllättävää. Toisaalta myös lastensuojelun keskeisten tunnuslukujen, kuten lastensuojeluilmoitusten määrä pysyi samalla tasolla niihin vuosiin nähden, jolloin koronaa ei ilmennyt. Todellisuudessa kokonaiskuva ei ole realistisesti vielä saatavilla, sillä vaikutukset näkyvät vuosienkin viiveellä. Vaikutukset ja oireilut ovat yksilöllisiä, eikä niiden ilmenemiselle ole selkeää kaavaa. Ongelmaa aiheuttaa myös se, että uskallus ilmoittaa kokemastaan tai havaitsemastaan väkivallasta on pieni ja yleisimmin lähisuhdeväkivaltaa kokeneet ilmoittavat kokemastaan vasta pitkien aikojen päästä. Korona-aika tekikin monen lähisuhdeväkivallan uhrin elämästä vaikeaa. (Laajasalo, Peltonen & Ellonen 2021.)

4 TYÖN TUEKSI

4.1 Ennaltaehkäisevä työ

Yksilön mukaan jotkut lapset voivat tuoda kokemuksiaan esiin oma-aloitteisesti, tällöin ammattilaisten pitää pystyä kysymään väkivallasta sekä lapselta sekä joissain tilanteissa myös lapsen huoltajalta (Korpilahti ym. 2019,41).

Lapseen kohdistuvan väkivallan ennaltaehkäisyn tärkeyttä ei voi korostaa liikaa. Ennaltaehkäisevän työn onnistuvuuden kannalta on äärimmäisen tärkeää, että sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilla olisi riittävä tieto, tuntemus ja osaminen tunnistaa väkivallan merkkejä sekä havaita lähisuhdeväkivallan erityispiirteitä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008, 21.) Tärkeää onkin, että ammattilaiset saavat erilaisia materiaaleja, koulutuksia sekä jatkokoulutus vaihtoehtoja lapseen kohdistuneen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen tueksi.

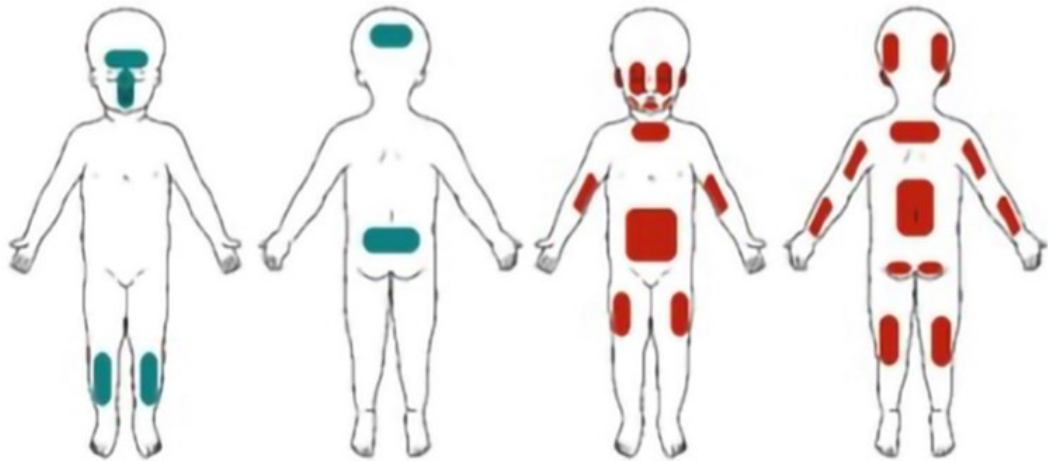
Ammattilaisille on paljon erilaisia ilmaisia koulutuksia, verkkokoulutuksia sekä apuvälineitä muun muassa eoppiva, luuri- linja Oulussa sekä THL ja turvakotien liiton tarjoamat laajat palvelut suurimmilla paikkakunnilla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos eli THL tarjoaa ammattilaisten työn tueksi erilaisia ilmaisia väkivaltatyöhön liittyviä verkkokoulutuksia, webinaareja sekä kattavasti työtä tukevia lomakkeita. THL tarjoaa muun muassa verkkokoulutuksia digitaaliseen väkivaltaan, ihmiskauppaan sote-palveluissa kohdattavana ilmiönä, kunniaväkivaltaan, sekä puutu lähisuhdeväkivaltaan. (THL 2023 b.)

4.2 Tunnistamisen työkaluja

Lapsen normaaliin kasvuun kuuluu oman tahdon kehittyminen ja rajojen kokeilu, mikä jossain perheissä johtaa kuritustarkoituksessa käytettävään väkivaltaan. Vamman sijaintipaikan ja vamatyyppin perusteella voidaan arvioida todennäköisyyttä sille, onko vamma aiheutunut tapaturmaisesti vai onko sen aiheuttanut joku muu (Lehtinen & Rossi (toim,) 2022, 116). Alla olevassa kuvassa 2 on esitetty tyypillisiä mustelmien paikkoja, joita lapsilla ilmaantuu tavallisen arjen keskellä (vihreällä) ja punaisella ne, jotka yleensä syntyvät väkivallan seurauksena.

Kuva 2 on käytännön työkalu ammattilaisille, jota käyttämällä on helpompi tarkistaa epänormaaleita vamma- ja vaurio- paikkoja huolen herätessä.

Kuva 2. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. (Lehtinen & Rossi (toim.) 2022, 117).

Tapaturmaiset ja pahoinpitelyn mustelmien tyyppipaikat (Maguire 2013)

Ammattilaisille on koottu myös erilaisia kehokarttoja, joihin on lisätty ohjeistus kartan käyttöön. Kartta toimii ammattilaisille apuna sekä muistiinpanovälineenä eri vammojen merkitsemiseen ja tarkkaan kirjaamiseen mahdollisten rikosepäilyjen ja joskus myös tapaturmien yhteydessä. (THL 2023a). Ongelmaksi muodostuu kuitenkin se, ettei mallia ole varhaiskasvatukseen suoraan suunnattu. Varhaiskasvatukselle olisi hyvä ohjata jonkinlainen vastaava kehokartta, jota voisi tulkita tarpeen vaatiessa esimerkiksi vaippoja vaihtaessa tai pukemistilanteissa.

Turva10

Keskeisin elementti on lapsen hyvinvointia tarkastellessa turvallisuus. Turvallisuudesta keskustelu on hyvin tärkeää silloinkin, kun ei ole hätää. Erilaisilla turvallisuuteen liittyvillä keskusteluilla lapselle osoitetaan kiinnostusta lapsen elämään kohtaan. Lasten kanssa käydyissä keskusteluissa saa tietoa muun muassa siitä, mitkä asiat kiinnostavat, pelottavat, turhauttavat tai mitä omasta arkielämästä on mieltä. Jokainen sosiaali- ja terveyden alan ammattilainen voi keskustella lapsen/lasten kanssa, miten he kokevat turvallisuutensa. Keskustelu ei vaadi erillisiä koulutuksia, kunhan muistaa, ettei aikuinen koskaan saa johdatella lasta

keskusteluissa. Keskusteluun on kuitenkin materiaalia, joka helpottaa keskustelun käyntiä. (Matikka, Remsu, Muukkonen & Korkman 2023.)

Turva10 materiaali tukee silloin, kun lapsi ja työntekijä keskustelevat turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista. Keskustelussa työntekijä ottaa puheeksi erilaisia turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä ja näihin lapsi saa kertoa omista ajatuksistaan sekä tunteistaan oman ikätasonsa mukaisesti. Materiaalia voidaan myös käyttää osana turvataitokasvatusta. Keskustelun etenemisestä vastaa työntekijä ilman että johdattelee, tulkitsee tai pakottaa lasta/lapsia mihinkään.

Turva10 on väline kaikille eri ikäisten lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Turva 10 on kehitetty eri ikäryhmille sopivaksi ja siihen kuuluvat vauvan ja taaperon turva10, leikki- ja kouluikäisen, nuoren turva10 ja yleiset turva10-kortit. Turva 10 ei tule käyttää kaltoinkohtelun tai väkivallan arvioinninvälineenä. Koulutus on suoritettavissa ensi- ja turvakotienliiton sivustolla, jonka jälkeen sivustolta saa käyttöönsä materiaalin. (Ensi- ja turvakotienliitto, 2023a.)

LASTA-seula-malli

LASTA-seula-mallilla varmistetaan viranomaisten välinen tiedon jakaminen ja monialainen yhteistyö tilanteissa, joissa epäillä lapsen joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalirikoksen kohteeksi (THL 2023 c). Mallissa tärkeitä viranomaisia ovat poliisi, syyttäjänlaitos, lastensuojelu, sekä muut perhesosiaalipalvelut ja terveydenhuolto.

Barnahus verkkokoulu

Verkkokoulutus on osa Barnahus-hanketta, joka on THL:n koordinoima ja sosiaali- ja terveysministeriön rahoituksella toteutettu hanke. Barnahus- mallissa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja, sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa. Hanke on alkanut 2019 ja se jatkuu loppuvuoteen 2025 asti.

Maksuton verkkokoulu tarjoaa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, kouluissa ja varhaiskasvatuksessa toimiville ammattilaisille sekä alaa opiskeleville työtä tukevaa materiaalia.

Verkkokoulutuksessa on neljä erilaista osa-aluetta, jotka koostuvat lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä, seurauksista, tunnistamisesta ja toimimisesta sekä väkivaltaa kokeneen lapsen arjessa tukemista. Verkkokoulutuksen suorittamiseen menee noin 10 tuntia ja sen voi suorittaa omassa aikataulussa suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Koulutuksen päätteeksi voi suorittaa tentin, jonka hyväksytystä suorituksesta saa todistuksen. (Barnahus 2023 a.)

Eoppiva

Eoppiva ja kansallinen lapsistrategia ovat yhteistyössä tehneet koulutuskokonaisuuden lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Koulutuskokonaisuus tarjoaa ammattilaisille tietoa ja työkaluja lapsen oikeuksien edistämiseksi. Koulutuskokonaisuudesta jokainen voi itse valita omat mielenkiinnon kohteensa esimerkiksi lapsen oikeus väkivallattomaan arkeen, lapsen oikeudet sosiaalihuollossa tai lapsen oikeudet kasvatus- ja opetuslalla. Nämä koulutukset ovat maksuttomia, kestoltaan noin 60-90minuuttia sekä ne ovat kaikille avoimia ja koulutuksen voi suorittaa omaan tahtiin. Koulutusmateriaalin saa sekä suomen että ruotsin kielellä. (eoppiva 2023.)

Yhteisövaikutusmalli Luuri

Oulun kaupunki on luonut yhteisövaikuttavuuden mallin, jota käytetään silloin, kun perheen arjessa tapahtuu eri asteisia muutoksia, kuten avioero, vanhemman sairastuminen, työttömyys tai lapsella tai nuorella ilmenee ongelmia. Mallin avulla voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa ongelmiin ja ennaltaehkäistä niiden syntymistä. Tavoitteena on tukea lapsen tai nuoren kehitystä ja parempaa arkea. Mallin idea on hyvin yksinkertainen, yhden numeron takaa saavutetaan kaikki perheen tukemiseen tarvittavat palvelut. Kun numeroon soittaa, ammattilaiset koontuvat saman pöydän ääreen mahdollisimman pian pohtimaan asiaa. Luuri-palvelua voivat käyttää vanhempien lisäksi lapsen opettaja, varhaiskasvatuksen aikuiset tai koulukuraattorit. (Laurila 2021).

Etkö sinä näe-oppaan sisältö

Halusimme valmistaan erillisen oppaan opinnäytetyömme tueksi ja keräsimme sinne jo olemassa olevaa materiaalia lyhyeen ja yksinkertaiseen pakettiin.

Sen tarkoituksena on toimia nopeana apuna varhaiskasvatuksen ammattilaisten työhön, jossa he kohtaavat lapsia ja perheitä, jotka tarvitsevat apua lähisuhdeväkivallan tilanteisiin.

Oppaaseemme on kerätty erilaisia linkkejä muun muassa Ensi- ja turvakotienliiton sivuille, jossa on vinkkejä ammattilaiselle, kuinka ottaa puheeksi turvallisuusasioita sekä miten ehkäistä väkivaltaa. Oppaassa kerrotaan lyhyesti alussa lähisuhdeväkivallasta sekä sen eri muodoista ja seurauksista.

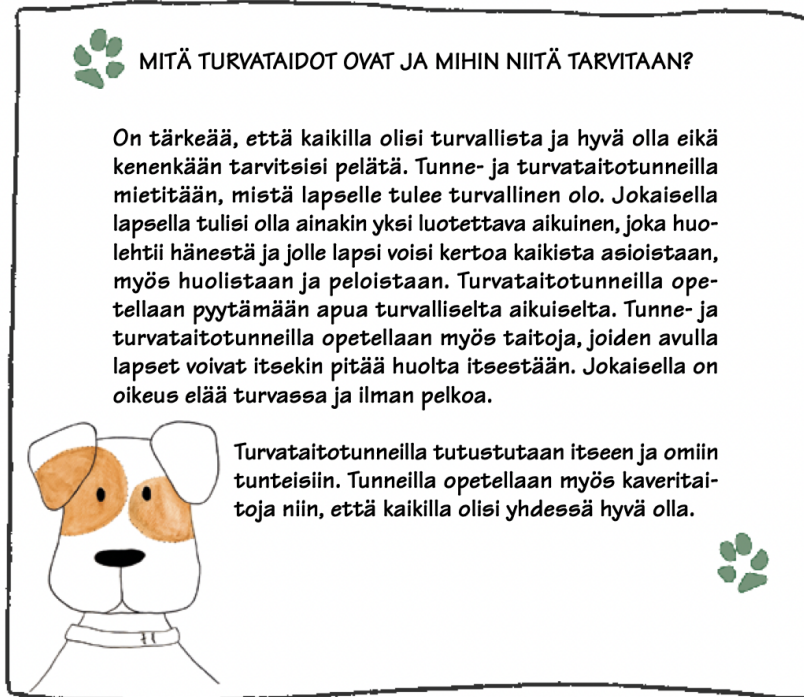
Oppaasta löytyy sama kehokartta kuin tästä opinnäytetyöstä ja se on tarkoituksella valittu muistuttamaan niistä merkeistä, jotka eivät ole normaaleita vammojen sijaintipaikkoja lapsilla. Olemme keränneet ohjeita, miten toimia, kun huoli lapsesta tai perheestä herää, sekä mistä löytää apua ammattilaiselle sekä perheelle. Lopusta löytyy QR-koodien taakse kerättyjä sivustoja, josta aukeaa valitsemamme sivut avun löytämiseen, sekä linkit koulutuksiin, joiden ajattelimme olevan hyödyllisiä tunnistamisen keinojen kehittämiseen.

Tunne ja turvataitokasvatus

Lasten ja nuorten turvataitokasvatus tukee kehitystä ja kasvua laaja-alaisesti. Tunne- ja turvataitokasvatuksessa pyritään tuomaan lapselle ikätasonsa mukaisesti tietoja ja valmiuksia muun muassa toimia erilaisissa uhkaavissa ja vaarallisissa tilanteissa. Lapsen on tärkeä opetella suojelemaan itse itseään esimerkiksi kiusaamiselta tai syrjimiseltä ja on tärkeää, että lapsi uskaltaa kertoa tilanteesta aikuiselle. Tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena onkin antaa lapsille tietoa heidän oikeuksistaan, sekä vahvistaa heidän itsemääräämisoikeuttaan. Tärkeänä taitona on opetella tunnistamaan omia tunteita, miten niitä voisi ilmaista ja kuinka säädellä omaa käyttäytymistään.

Tunnetaitokasvatus on vanhempien ja lasten kanssa työskentelevien aikuisten vastuulla ja sen ymmärrys on noussut vasta viime vuosina pintaan. Näiden taitojen opettaminen onkin osana puuttua väkivaltaan ennakoivasti ja vaikuttaa erilaisiin asenteisiin ja käyttäytymismalleihin. Nämä ovat osa Istanbulin sopimusta, jossa ehkäistään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa (Lajunen, Andell, Ylenius-Lehtonen 2019, 3,9.)

Kuva 3. Tunne- ja turvataitoja lapsille. (Lajunen, Andell, Ylenius -Lehtonen 2019, 29.)

Lapsen kanssa keskustellessa hyvä muistaa

Lapsen kanssa väkivallasta keskusteltaessa tulee välttää johdattelevia kysymyksiä. Suositeltavia kysymyksiä ovat muun muassa mitä sitten tapahtui? Kerro kaikki mitä muistat siitä ja milloin tämä tapahtui? Kysymystyyppejä, joita ei suositella keskusteluissa ovat esimerkiksi vaihtoehto kysymykset, kyllä tai ei kysymykset tai spesifisti johdattelevat kysymykset. Kuitenkin on muistettava, mitä pienemmästä lapsesta on kyse, on vaarana helpommin syntyvät väärinkäsitykset. Lapsen muistitoiminnot kehittyvät vielä alle kouluikäisillä, joten ei ole harvinaista, että lapsi sekoittaa mielikuvituksen ja todellisuuden ja puhuu mielikuvituksestaan totena. Spontaanisti lapsen itsenä keromana asioita voi kuitenkin pitää lähes yhtä luotettavina kuin aikuisten kertomana. (Barnahus 2023, 30–31b.)

4.3 Moniammatillinen yhteistyö

Moniammatillinen toiminta nähdään usein keskeisenä työvälteenä sosiaali- ja terveysalalla. Moniammatillisella yhteistyöllä viitataan yhteistyöhön eri ammattiryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa, jotka työskentelevät saman asiakkaan asioiden parissa ja heillä on yhteinen päämäärä. (Lawila 2021).

Perheiden kohdalla moniammatillisuus tulee usein esimerkiksi neuvolan, varhaiserityisopettajan ja perheen itsensä kanssa tehdystä tiiviistä yhteistyöstä. Neuvolapalveluiden ja varhaiskasvatuksen yhteistyövelvollisuudesta on säädelty muun muassa varhaiskasvatuslaissa (540/2018), terveydenhuoltolaissa (1326/2010) sekä valtioneuvoston asetuksessa neuvolatoiminnasta. Kunta on velvollinen varhaiskasvatuslakiin nojaten tekemään yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon tahojen kanssa lapsen erilaisten tukien sekä palvelukokonaisuuksien arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi.

Lapsen parhaan mahdollisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen kannalta neuvolan ja varhaiskasvatuksen aktiivinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Toimiva yhteistyörakenne neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä tukee laadukkaan varhaiskasvatuksen järjestämistä sekä tukee myös neuvolan työtä lapsen ja huoltajien kanssa.

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen välinen tiedon siirto lasta koskeissa asioissa on osa sujuvaa yhteistyötä. Pääasiassa neuvolan ja varhaiskasvatuksen tiedonsiirtoa toteutetaan huoltajan kirjallisella suostumuksella, mutta joidenkin tietojen siirto onnistuu myös ilman suostumusta. Lasta koskevia tietoja siirrettäessä toimitaan suomen perustuslain (731/1999), EU:n yleisen tietosuojasetusten (2016/679) ja sitä täydentävän kansallisen tietosuojalain (1050/2018), viranomaisten toiminnan julkisuuden (621/1999) ja varhaiskasvatuslain (540/2018) puitteissa. (Opetushallitus 2023 b.)

5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

5.1 Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus

Toiminnallisen opinnäytetyö prosessin vaiheet voi jakaa kolmeen eri vaiheeseen, joita ovat suunnitelma, kehittäminen ja tuotos. Toiminnallisen opinnäytetyön yhtenä tärkeänä tavoitteena on tuottaa konkreettinen tuotos, joka palvelee itse kohderyhmää esimerkiksi asiakkaita, työntekijöitä organisaatioita tai yritystä. Konkreettisen tuotoksen lisäksi toiminnallinen opinnäytetyö sisältää kirjallisen teoriaosuuden, joka on kirjoitettu kehittävällä ja tutkimuksellisella otteella pitäen mielessä hyvän tieteellisen käytännön periaatteet sekä eettisyyden. (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 11–12.) Konkreettinen tuotos voi olla muun muassa erilaisia oppaita, ammattilaisille suunnattuja ohjeistuksia tai alaan liittyvä näyttely tai tapahtuma. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51).

Toiminnallinen opinnäytetyö aloitetaan tuotettavan tuotteen kehityksellä ja kohde ryhmän valinnalla. (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 11). Opinnäytetyömme aihealue oli jo opintojen alkuvaiheessa jollakin tavalla tiedossamme, joten oli helppoa hypätä suunnitelmavaiheen tekoon. Aloitimme suunnitteluvaiheen palloilemalla mistä näkökulmasta lähtisimme lähestymään lähisuhdeväkivaltaa ja mitä siitä voisi saada aikaiseksi. Suunnitelmavaiheessa tavoitteenamme oli tehdä materiaalipaketti ammattilaisille ja perheille, jotka kohtaavat lähisuhdeväkivaltaa tai perhesurman uhkaa.

Suunnitelmavaiheessa pohdimme opinnäytetyön rajausta. Käytimme opinnäytetyössämme esimerkiksi tutkimusmetodina havainnointia. Havainnointi voi tapahtua niin sanotusti kuulonvaraisesti esimerkiksi puheen ja keskustelun kautta. Keskusteluanalyyssissä erilaiset havainnot syntyvät aidosta vuorovaikutuksesta. (Vilkkä 2018, 162–163.) Keskustelimme työpaikoilla sekä muiden alan ammattilaisten kanssa sopivissa tilanteissa. Kävimme keskustelua muun muassa pienen paikkakunnan terveydenhoitajan kanssa, jolla on vuosien kokemus äitiys- ja lastenneuvoloista ja valtava ammattitaito perheiden kanssa tehtävästä työstä. Kysyimme neuvoa esimerkiksi niistä toimintatavoista, kuinka neuvolapalvelut auttavat lähisuhdeväkivaltaa kohtaavia perheitä. Saimme hyviä neuvoja, toiveita sekä

vinkkejä myös omilta työkavereiltamme, jotka tekevät työtä lapsiperheiden parissa. Yhteisenä isona toiveena nousi toteutettavaksi jokin selkeä materiaali, joka toimisi tukena heidän työssään.

Saimme keskusteluiden myötä myös osviittaa siitä, millaisen materiaalin he kokisivat hyödylliseksi, mikäli joutuisivat kohtaamaan lähisuhdeväkivallan kokeneen lapsen omassa työssään. Käydyillä keskusteluilla pyrimme siihen, että pystyisimme mahdollisimman hyvin vastaamaan ammattilaisten tarpeisiin sekä toiveisiin. Tulleiden kommenttien ja ideoiden pohjalta tulimme tulokseen, että rakennamme oppaan varhaiskasvatuksen ammattilaisille, jotta heidän olisi helpompi tunnistaa lapsiin kohdistunutta väkivaltaa ja näin saada tukea työhönsä.

Päädyimme myös tiedustelemaan ammattilaisilta, millaisen materiaalin he kokisivat hyödylliseksi, mikäli joutuisivat kohtaamaan lähisuhdeväkivallan kokeneen lapsen omassa työssään. Keskustelujen aikana kävi ilmi, että henkilöstöllä on hyvin vähän käytynä aiheeseen liittyviä koulutuksia. Osa oli suorittanut Barnahusin tai lasten oikeuksien perusopinnot, mutta suurimmalla osalla ei ollut käytynä mitään, mitä pidimme huolestuttavana. Sen vuoksi keräsimme oppaaseen myös yleisimpiä ja ilmaisia koulutuksia tunnistamisen sekä ammattitaidon kehittämisen tueksi.

Opinnäytetyön suunnitelma ja ideointi vaiheeseen kuuluu muun muassa tietope-
rustan kerääminen. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotekehitys tulee perustaa aiempiin tutkimustuloksiin sekä luotettavaksi todettuun lähdekirjallisuuteen (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 12). Aiheeseen liittyvää monipuolista ja luotettavaa kirjallisuutta hankimme kotikuntamme kirjastoista, sekä hyviksi ja luotettaviksi havaituista Internet sivustoilta. Huomasimme opinnäytetyömme edetessä, että ammattilaille tarkoitettua materiaalia on, mutta ne ovat hajautettu ympäri Internettiä, eikä niitä ole helppo välttämättä löytää. Tämä vaikeutti jonkin verran opinnäytetyö kokonaisuutemme tekemistä. Olemme kuitenkin saaneet kattavan sekä luotettavan kokonaisuuden rakennettua.

Kirjallisen tuotoksen prosessi on tehty yhdessä ja vastuu siitä on jaettu tasapuolisesti. Emme kuitenkaan halunneet jakaa työssämme tiettyjä kirjoituksen vastuu

alueita, vaan kirjoitimme niin sanotusti prosessikirjoittamisen keinoin yhdessä koko kirjallisen tuotoksen. Prosessikirjoittamisella viitataan ajatuksien pallotte- luun puolin ja toisin, ”*yksi syöttää ja toinen ottaa kopin*”. Tästä syntyy teksti, joka ei ole yksittäisen kirjoittajan kirjoittamaa vaan yhteistyön tulos jossa toisen kirjoit- tamaa tekstiä on muokattu ja täydennetty. (Kostamo, Airaksinen & Vilkkä 2022, 176–177.)

Nykypäivän digitalisaatio on tuonut helpotusta toiminnallisen opinnäytetyön tuo- toksen toteuttamiseen. Materiaalia voi tuottaa esimerkiksi erilaisten graafisen- suunnittelun työkaluja käyttäen, videoin tai perinteisin diaesitysten muodossa. (Kostamo, Airaksinen, Vilkkä 2022, 13). Päädyimme toteuttamaan oppaamme Canvan graafisen- suunnittelun työkalulla, jonka avulla keräsimme yhteen graa- fisesti helposti luettavaan muotoon materiaaleja, joista katsoimme olevan ammat- tilaisten työssä hyödyksi. Oppaan kuvina on käytetty maksuttomia sekä virallisia kuvia, joita on löytynyt esimerkiksi Ensi- ja turvakodin materiaaleista.

Kostamo ym. (2022,12) ohjeistuksen mukaan kehittämisen vaiheeseen kuuluu yhtenä osana muun muassa välipalaute. Välipalaute on tullut meille oppaan teon eri vaiheissa. Olemme käyttäneet sitä sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilla kommentoitavana, saadaksemme oppaasta mahdollisimman hyvän, kattavan sekä toimivan kokonaisuuden.

5.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötämme kirjoittaessa olemme huomioineet hyvän tieteellisen käytän- nön ja eettisyyden periaatteet. Olemme pyrkineet työssämme huolellisuuteen, luo- tettavuuteen sekä tarkkuuteen. Opinnäytetyömme perustuu suurelta osin tietope- rustan etsimiseen, joka muodostuu Internet sekä kirjallisuudesta. Luotettavia läh- teitä etsiessämme olemme huomioineet lähdekriittisyyden, jotta käyttämämme tieto on luotettavaa ja asianmukaista. Lapin ammattikorkeakoulun viittaus- ja läh- demerkintä ohjeita huolellisesti noudattaen olemme kunnioittaneet teoksen alku- peräistä tekijää. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 14.)

Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy erilaisia menettelytapoja, joilla pyritään takaamaan hyvä, luotettava sekä laadukas toteutus. Olemme muun muassa keränneet kaikki löytämämme luotettavat materiaalit yhteen yhteiseen tiedostoon. Tämä on edesauttanut, että olemme saaneet kokoon luotettavan materiaali pohjan minkä perusteella lähteä rakentamaan opinnäytetyötämme. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023,12.)

Menettelytapojen noudattamattomuus voi johtaa hyvän tieteellisen käytännön loukkausepäilyyn. Hyvän tieteellisen käytännön noudattamatta jättäminen voidaan jakaa kahteen muotoon vilppiin tieteellisessä toiminnassa ja piittaamattomuuteen hyvästä tieteellisestä käytännöstä. Vilpilliseen toimintaan kuuluu sepittäminen, vääristely sekä plagiointi ja muusta kuin vilpillisestä toiminnasta käytetään nimitystä piittaamattomuus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023,12,16–17.)

Kaikille tieteenaloille on laadittu yleiset eettiset periaatteet, joita ovat muun muassa kunnioitus ihmisarvoa kohtaan. Työmme on toteutettu niin ettei siitä aiheudu kenellekään merkittävää riskiä, haittaa tai vaaraa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 6.) Tämän olemme huomioineet siten, ettei opinnäytetyössämme julkaista keskusteluihin osallistuneiden asiakkaiden tai työntekijöiden henkilötietoja tai muuta mahdollisesti yksityisyyttä loukkaavaa materiaalia.

Kuten jo kirjallisen työn alussa mainitsemme, että opinnäytetyömme aihe on erittäin arka. Aiheeseen liittyvät keskustelut on käyty luottamuksellisesti sekä kunnioittaen kaikkia käymiemme keskusteluiden osapuolia. Emme ole dokumentoineet missään muodossa luottamuksellisia keskusteluita tai mitään luotettavia materiaaleja. Työssämme on huomioitu eettiset periaatteet myös siten, että opinnäytetyömme tavoitteena on auttaa ja tukea ihmisiä.

6 POHDINTA

Opinnäytetyötä aloitellessa keskusteluja käytiin hyvinkin paljon aiheeseen liittyen ja sen tulokulmaa pohdittiin useasta näkökulmasta. Keskusteluista nousi esiin paljon epätietoisuutta ja murhetta siitä, ettei kohderyhmässämme varhaiskasvatuksen ammattilaisille ole selkeää toimintamallia, joka ohjeistaa heitä kohtaamaan ja toimimaan oikein kohdatessaan lähisuhdeväkivallan kanssa elävää perhettä. Jokaisella Suomen alueellisella hyvinvointialueella on omat internetin verkkosivustonsa, josta on löydettävissä esimerkiksi turvakodin sivustolle, mutta epäselvää on, mihin tulisi soittaa, tai kenen vastuulla on puuttua huomaamaansa lähisuhdeväkivaltaan.

Nykyajan mahdollisuudet kouluttautua sosiaalialan eri ammattien työtehtävissä ovat vähäisiä ja ammattilaisten kädet ovat sidotut, elleivät he vapaa-ajalla ole kiinnostuneita kouluttautumaan. Opinnäytetyöryhmän toteamuksena voisikin todeta, että tieto lisää tuskaa ja tiedottomuus entistä enemmän.

Kävimme opinnäytetyöhön liittyen paljon keskusteluja tapaamien tuttaviemme kanssa, joka kattaa aihealueemme varhaiskasvatuksen ja sosiaalialan eri ammattilaisten edustajia ja, sosiaalityössä mukana olevien perheiden perheenjäseniä ja neuvolan työntekijä- ja esihenkilöasemassa toimivia henkilöitä. Nämä laajan yhteistyöverkoston keskustelut loivat selkeää pohjaa ja ideaa sille, millaisesta opinnäytetyöstä meillä olisi mahdollista tehdä hyödyllinen ja mitä sen pitäisi pitää konkreettisesti sisällään. Näistä keskusteluista esitämme kiitoksemme kaikille opinnäytetyön sisällön tarpeenmukaisuuden ja ammattilaisten työssään koottamien käytännön lähisuhdeväkivaltatilanteiden toimintamallien ohjeistamisen hyödyntämismahdollisuuden muotoutumiseen vaikuttaneille.

Lähisuhdeväkivaltatilanteiden lähtöselvitystietojen pohjalta loimme erillisen oppaan, johon on kerätty Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen Pohteen alueella toimivia järjestöjä ja yleisimpiä ohjeita sekä koulutuksia, joita ammattilaiset voivat helppokäyttöisesti hyödyntää työssään. Mukana on myös kolmannen sektorin ja valtion hankkeita sekä koulutuksia. Oppaan avulla varhaiskasvatuksessa on mahdollista perehtyä oppaaseen akuuttitilanteessakin nopeasti ja vilkaisusta voi löytää yhteistyötahon tilanteet jatkokäsittelyä edesauttamaan.

Vaikka lähisuhdeväkivaltilanteiden tunnistamisen oppaamme on käytännössä suunnattu enemmän varhaiskasvatuksen puolelle, on siellä kattavasti materiaalia muille aloille sekä perheille itselleen. On kuitenkin muistettava, että sosiaali- ja terveysala on ala, jossa puhalletaan yhteen hiileen ja tehdään paljon moniammatillista verkostoyhteistyötä. Toimiva moniammatillinen verkostojen yhteistyö mahdollistaa tilanteen läpikäymisen laajaa ammattitaitoa hyödyntäen.

Perheiden ahdingon tunnistaminen, lasten asioiden raportointi ja auttaminen ovat monen mutkan takana, jossa yhdenkin yksityishenkilön tai ammattilaisenpuuttuminen voi pelastaa ihmishengen tai jopa henkiä. Koulutuksen tarpeellisuus nousi useissa keskusteluissa esille ja vähäinen aiheeseen paneutuminen opettaja koulussa, sosionomiopinnoissa tai myöskään varhaiskasvatuksen parissa toimivien lähihoitajien opinnoissa. Usein kuitenkin ongelmatilanteiden realisoituessa julkisuuteen nousee huoli varhaiskasvatuksen ammattilaisten tunnistamatta jääneistä tilanteista lasten kokemasta ahdingosta ja lähisuhdeväkivallasta kotona. Kuitenkaan ammattilaisten puutteellisista tiedoista koulutuksessa tai muualta saatujen lisäkoulutusten puutteesta ei nosteta esille.

Opinnäytetyössä käytännön toiminnan esimerkkinä kysyimme neuvoa yhden lapsen asioista vanhempien luvalla ja otimme yhteyttä Luuri-palveluun, joka on varhaiskasvatuksen käytössä toimina neuvontalinja. Ensimmäiseksi esteeksi neuvontalinjaan yhteydenottamisesta muodostuivat sen lyhyet aukioloajat ja se, että sama linja palveli sekä perheitä että ammattilaisia. Mielestämme ammattilaisilla tulisi olla jonkinlainen oma verkosto ja yhteydenottofoorumi, josta voi kysyä neuvoa ja apua virka-aikana tai esimerkiksi Chat-palvelu tai jokin muu vastaava mahdollisesti ympärivuorokautinen palvelu. Usein käytettävissä olevat palveluiden aukioloajat ovat juuri niitä, johon sijoittuu suurin toiminta ja vähimmät henkilöstömitoitukset varhaiskasvatuksessa.

Luuri-palvelun asiakasneuvoja oli hyvä ja hänen neuvonsa olivat kattavia, joten tällainen palvelu olisi omiaan lisäämään tietoutta ja antamaan sitä kaivattua turvaa ja vahvistusta puuttua asioihin.

Toivomme kovasti, että Oulun kaupunki lisää panostusta Luuriin ja palkkaa asiantuntijoita sinne lisää, koska sen toiminnalle on selvästi tarvetta ja saatuja yhteydenottoja on runsaasti.

Osaltaan ongelmana lähisuhdeväkivaltatilanteiden tunnistamisessa on resursien puute, ammattitaidottoman henkilöstön palkkaaminen ja henkilöstön väsyminen. Henkilöstö on varhaiskasvatuksen palvelualueella kokenut joukkopaon ja tilalle on palkattu henkilöstöä, joilla ei välttämättä ole sosiaali- ja terveysalan koulutusta. Tilanteissa, jossa taloon palkataan lyhytaikaiseen sijaisuuteen henkilö, jolla ei välttämättä ole sosiaali- ja terveysalan koulutusta, ei ole varmuutta onko heillä ajan tasalla olevaa tietoa ja taitoa tunnistaa riskitekijöitä tai ongelmatilanteita. Myös kiire, suuret ryhmäkoot ja tuentarpeiden lisääntyminen tuovat kuormitusta normaaliin varhaiskasvatuksen arkeen, eikä työssä jää ylimääräistä aikaa alkaa etsimään tietoa aiheesta.

Meidän mielestämme toinen vaikeuttava tekijä on yhteistyö neuvolan kanssa, jossa voi yhdellä lapsella olla ensimmäisten vuosien varrella useita työntekijöitä. Nämä työntekijät voivat nähdä perheen kerran tai kaksi ja näin ollen eivät ole välttämättä niin läheisesti tuttuja perheen kanssa. Perheen luvan saaminen neuvolan yhteydenottoon voi olla vaikeaa ja ilman sitä moniammatillisen yhteistyöverkoston luominen jää vajaaksi, vaikka asiassa ajettaisiin lapsen etua.

Vallitsevat pandemiavuodet ja sen aikana syntyneet lapset ja lapsiperheiden pahoinvointi ovat nousseet tasaisesti esiin materiaaleissamme. Yksinäisyys ja tukiverkkojen puute, eristäytyminen ja pelko ovat lisänneet perheiden pahoinvointia ja esimerkiksi tilastoissa korona aikana perhesurmien määrä lisääntyi. Myös kontaktit ja turvalliset aikuiset esimerkiksi varhaiskasvatuksessa olivat hetken tauolla ja niitä jälkiä korjataan vielä vuosia.

Opinnäytetyöryhmämme huoleksi nousi lähdemateriaaleja tutkiessamme se, miten suurin osa perheväkivallasta kerrotaan isien tekemäksi ja äitien määrä on hyvin vähäinen. Äitien tekemää väkivaltaa lasta kohtaan harvoin raportoidaan tai äidit eivät hae apua helposti. Äidin tekemästä väkivallasta saadaan usein tietää vasta sitten, kun tilanne on jo hyvin pitkällä ja kärjistynyt näkyviin vammoihin. Isän

tekemästä väkivallasta keskustellaan avoimemmin ja siihen haetaan apua perhepiirissä nopeammin.

Äidit kohdistavat lapsiin väkivaltaa useammin, mutta se oikeutetaan usein äidin väsymyksellä ja kuormituksella lapsia kohtaan. Isän väkivallassa puhutaan usein isän pahuudesta tai jaksamattomuudesta, vaikka molemmilla syyt voivat olla samankaltaisia. Yhtenä syynä voi olla myös ylisukupolvisessa lähisuhdeväkivallassa, jossa väkivallan kierre jatkuu sukupolvelta toiselle. Kyse on opitusta tavasta/mallista, joka tuntuu oikeutetulle, koska sille on altistunut jo omassa lapsuudessaan. Lapsuudessa koettu väkivallan näkeminen opettaa jo pientä lasta käyttämään väkivaltaa ihmissuhteissaan, jonka vuoksi olisikin tärkeää, että väkivaltaan puututtaisiin varhaisessa vaiheessa ja sen tekijät huomaisivat, että väkivalta ei koskaan ole oikeutettua.

Huomiomme kiinnittyi opinnäytetyötä tehdessämme siihen, että materiaalia on suunnattu selkeästi uhrien auttamiseen ja tukemiseen, mutta väkivallan tekijää tukevaa materiaalia, joka tukisi tekijää, ei ole juurikaan saatavilla. Meidän mielestämme niin uhrilla kuin tekijälläkin on yhdenvertainen oikeus saada tukea ja apua vaikeaan tilanteeseensa, ja se olisi ensiarvoisen tärkeää.

Sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöillä ei välttämättä ole tiedossa niitä keinoja, joita käyttää väkivallan uhrien kanssa, tai tietoa siitä miten itse tekijä kohdataan. Netistä on löydettävissä tukea tarjoavia puhelinnumeroita, joihin voi soittaa vain tiettyinä kellonaikoina. Pohdimmekin sitä, että miten helppo uhrin tai tekijän on soittaa tällaiselle puhelinlinjalle? Koimme ongelmaksi myös sen, että miksi puhelinpalveluiden aukioloajat ovat pääsääntöisesti päiväsaikaan toimivia? Nämä ovat kysymyksiä, joihin emme saaneet tai löytäneet vastausta opinnäytetyötämme tehdessä.

Uskoisimme, että myös uhrin ja väkivallan tekijät saattaisivat hyötyä erilaisista Chat palveluista apua ja tukea hakiessaan, sillä ne toimivat nimettöminä. Chat-palveluita tarkastellessa huomasimme niissäkin ongelman, sillä monen tukilinjan ja Chat-palvelimen toiminta-ajat ovat todella lyhyet ja apua esimerkiksi viikonloppuisin tai loma-aikoihin on todella niukasti.

Mielestämme olisikin tärkeää, että näihin palveluihin panostettaisiin ja tarjottaisiin apua esimerkiksi useampana päivänä viikossa tai olisi jonkinlainen ohjaus julkisen alan tarjoamaan yhteispäivystykseen tai sosiaalipäivystykseen. Myös neuvolan kynnyksellä keskustella vaikeista asioista tulisi olla matalampi ja perheen kuulumisien kyselyissä ammattilaisella pitäisi olla herkkänä kuunnellessa vastausta.

LÄHTEET

Ahola, T & Ahola, M. 2016. Väkivallasta turvallisuuteen. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti Oy.

Aluehallintovirasto 2023a. Lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen. Viitattu 1.7.2023 <https://avi.fi/asioi/henkiloasiakas/ohjaus-ja-neuvonta/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/lahisuhdevakivallan-ehkaiseminen>

Aluehallintovirasto 2023b. Viranomaisen. Viitattu 4.5.2023 <https://avi.fi/asioi/viranomainen/ohjaus-ja-neuvonta/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen/lahisuhdevakivallan-ehkaiseminen>

Arkio, M., Kreivi, J., Kontunen, R & Saukko, M. 2017. Lapsi ja nuori rikoksen uhrina. Teoksessa Åberg, L-M (toimi.) Rikoksen uhrin käsikirja. 3., uudistettu painos. Jyväskylä: PS- kustannus, 134–135

Barnahus 2023a. Barnahus-verkkokoulu. Viitattu 23.9.2023 <https://barnahus.fi/koulutuksia/barnahus-verkkokoulu/>

Barnahus 2023 b. Toimintaohje ammattilaisille. Lapseen tai nuoreen kohdistuvan väkivaltaepäilyyn tilanteisiin. Viitattu 17.11.2023 <https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2023/05/Toimintaohje-vakivaltaepailyyn-heraamisen-tilanteisiin.pdf#%5B%7B%22num%22%3A90%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C51%2C508%2C0%5D>

Duodecim terveyskirjasto 2022. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 18.9.2022 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>

Ensi- ja turvakotienliitto 2023a. Ohjeet työntekijälle. Turva10 puheeksi oton väline leikki- ja kouluikäisten lasten kanssa. Viitattu 29.10.2023 https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2020/06/Turva10_ohje_tyontekijalle_leikki_ja_kouluikainen_2020.pdf

Ensi- ja turvakotienliitto 2023b. Tunne lainsäädäntö. Viitattu 25.4.2023 <https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/perhe-ja-lahisuhdevakivalta/tunnelainsaadanto/#lainsaadanto>

Eoppiva 2023. Lapsen oikeudet. Viitattu 14.11.2023 <https://www.eoppiva.fi/kokoukset/lapsen-oikeudet/>

Hautamäki, J. 2013. Mikä minuun meni. Tarinoita suomalaisesta perheväkivallasta. Gummerus kustannus Oy.

Hintikka, S. 2017. Uhrin traumaattinen kriisi. Teoksessa Åberg, L-M (toim.) Rikoksen uhrin käsikirja 3., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–28, 35–37, 39, 42.

Huovinen, A. 2017. Perheväkivaltaa kokeneen lapsen identiteettikertomukset. Viitattu 30.8.2023 https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2016/04/14154104/Perhevakivaltaa-kokeneen-lapsen-identiteettikertomukset_final_LR.pdf

Hyvärinen, S. 2017. Piiskasta jäähypenkkiin, suomalaisten kasvatustieteet ja kuritusväkivallan käyttö 2017. Viitattu 22.11.2023 <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Piiskasta-jaahypenkkiin-1.pdf>

Hyyryläinen, H. 2020. Kuritusväkivallan vaikutukset ulottuvat aikuisuuteen. Viitattu 21.09.2023. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/blogi/kuritusvakivallan-vaikutukset-ulottuvat-aikuisuuteen/>

Ihmisoikeudet 2023. Lapsen oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 26.4.2023 <https://ihmisoikeudet.net/ihmisoikeudet/lapsen-oikeudet/>

Keiski P, 2018. Emotionaalinen kaltoinkohtelu. Viitattu 24.11.2023 <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2018/03/Emotionaalinen-kaltoinkohtelu.pdf>

Kostamo, P., Airaksinen, T & Vilka, H. 2022. Kirjoita itsesi asiantuntijaksi. Opas toiminnalliseen oppimiseen. Helsinki: Art House Oy.

Kivimäki, S. 2022. Lastensuojeluilmoituksen tekemistä ei kannata arastella varhaiskasvatuksessa. Viitattu 17.9.2022 <https://www.superlehti.fi/tyoelama/ammattissa/lastensuojeluilmoituksen-tekemista-ei-kannata-arastella-varhaiskasvatuksessa/>

Kymenlaakson ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Vanhemmalle: Tue nuortasi turvalliseen elämään. Viitattu 16.11.2023 https://ensijaturvakotienliitto.fi/kymenlaaksonensijaturvakoti/nain-me-autamme/vakivaltatyon-palvelukeskus-pysakki/tue_nuortasi_turvalliseen_elamaan/

Kytölä, K. 2021. Pahoinpitelystä hyvin pitelyyn. Lähisuhdeväkivalta ja siitä selviytyminen. Helsinki: Basam Books Oy.

Kytölä, K. 2023. Ulla ja lasten turvataidot. Helsinki: Basam Books Oy

Korpilahti, U., Hakulinen, T., Tupola, S., Kettunen, H., Lillsunde & Aronen, E. 2019. Lapsiin kohdistuva väkivalta- suojaavat tekijät, riskitekijät ja seuraukset. Teoksessa: Väkivallaton lapsuus, toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2022–2025. Helsinki. Viitattu 17.9.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Laajasalo, T., Peltonen, K. & Ellonen, N. 2021. Pandemia ja lapsiin kohdistuva väkivalta- huoli on herännyt, mutta toteutuuko pahin? Viitattu 10.10.2023 <https://itla.fi/pandemia-ja-lapsiin-kohdistuva-vakivalta/>

Lajunen, K., Andell, M & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. 2.korjattu painos. Helsinki: PunaMustaOy. Viitattu 1.11.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelun keskusliitto 2023. Kuritus on lapseen kohdistuvaa väkivaltaa. Viitattu 30.8.2023 <https://www.lskl.fi/artikkelit/kuritusvakivalta-kielletty-jo-vuodesta-1984/>

Lastensuojelun keskusliitto 2022. Uskalla nähdä! Lapseen kohdistuva henkinen väkivalta ei saa jäädä näkymättömiin. Viitattu 11.9.2023 <https://www.lskl.fi/tiedotteet/uskalla-nahda-lapseen-kohdistuva-henkinen-vakivalta-ei-saa-jaada-nakymattomiin/>

Lastensuojelun keskusliitto 2021. Kuritusväkivalta ei ole kadonnut tuomesta. Viitattu 17.11.2023 <https://www.lskl.fi/tiedotteet/kuritusvakivalta-ei-ole-kadonnut-suomesta/>

Laurila A.2021. Oulun kaupungin yhteisövaikuttavuusmalli palkittiin Kunta2030-Gaalassa: Mallin avulla perheet saavat apua ja tukea arkeen yhden luukun periaatteella. Viitattu 23.9.2023 <https://www.munoulu.fi/artikkeli/-/id/oulu-kaupungin-yhteisovaikuttavuusmalli-palkittiin-kunta2030-gaalassa-mallin-avulla-perheet-saavat-apua-ja-tukea-arkeen-yhden-luukun-periaatteella>

Lawila 2021.Yhteistyö sosiaali- ja terveyden huollossa. Viitattu 6.11.2023 <https://www.lawila.fi/post/yhteistyö-sosiaali-ja-terveydenhuollossa>

Lee, R & Chen, J. 2017. Adverse childhood experiences, mental health and excessive alcohol use: Examination of race and sex differences. Viitattu 30.8.2023 <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28448813/>

Lehtinen, M & Rossi, M (toim.). 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Viitattu 1.9.2023 <https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-dd97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017.Väkivalta perheissä. Viitattu 18.9.2023 <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vakivalta-perheessa/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023a. Tietoa lähisuhdeväkivallasta. Viitattu 29.10.2023 <https://helsinki.mll.fi/palvelumme/apua-vakivaltaan/tietoa-lahisuhdevakivallasta/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2023b. YK:n lapsen oikeuksien komitea. Viitattu 26.4.2023 <https://www.mll.fi/ammattilaisille/lasten-oikeudet/perus-ja-ihmisoikeudet-ja-lapset/lapsen-oikeuksien-sopimus/ykn-lapsen-oikeuksien-komitea/>

Matikka, J., Remu, N., Muukkonen, Tiina & Korkman, J. 2023. Lapsen oikeus väkivallattomaan arkeen. Viitattu 14.11.2023 <https://www.eoppiva.fi/koulutukset/lapsen-oikeus-vakivallattomaan-arkeen/>

Mieli 2021. Henkinen väkivalta satuttaa sisältäpäin. Viitattu 20.4.2023 <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/henkinen-vakivalta-satuttaa-sisaltapain/>

Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. Viitattu 24.11.2023 Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys (duodecimlehti.fi)

Nimetön runo, Viitattu 13.7.2023. <https://www.lily.fi/blogit/rakkaudesta-se-hevoenenkin-potkii/osuma/>

Oikeusministeriö 2023. Perustuslaki. Viitattu 26.4.2023 <https://oikeusministerio.fi/perustuslaki>

Opetushallitus 2023a. mitä varhaiskasvatus on? Viitattu 23.9.2023 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetushallitus 2023b. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyö. Viitattu 20.10.2023 <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatuksen-ja-neuvolan-yhteistyo>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. Varhaiskasvatusta koskeva lainsäädäntö. Viitattu 17.9.2023 <https://okm.fi/varhaiskasvatustilast>

Rikoslaki 19.12.1889/39. Viitattu 22.11.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>

Rikosuhripäivystys 2023a. Ilmoitusvelvollisuudet. Viitattu 22.11.2023 <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/ilmoitusvelvollisuudet/>

Rikosuhripäivystys 2023b. Menetelmiä rikosasioiden puheeksi ottoon, väkivallasta perheessä saa puhua. Viitattu 29.10.2023 https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/1802_PP_Vakivallasta_perheessa_saa_puhua_Mita_tar koittaa_avun_saaminen_PP_10122018.pdf

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/ 1301 Viitattu 22.11.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L1>

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9. Lähisuhde- ja perheväkivallanehkäisyksen suositukset, tunnista, turvaa ja toimi. Viitattu 24.9.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74213/Julk_2008_9_perhevakivallatyon_suosituks_verkko.pdf?sequence=1

Sosiaali- ja terveysministeriö 2023. Lähisuhde- ja perheväkivallan ennaltaehkäiseminen. Viitattu 24.4.2023 <https://stm.fi/lahisuhde-ja-perhevakivalta>

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022. Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2022–2025. Helsinki. Viitattu 26.4.2023 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163902/STM_22_7_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Viitattu 20.4.2023 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tehy 2023. Ilmoitusvelvollisuus varhaiskasvatuksessa. Viitattu 13.9.2023 <https://www.tehy.fi/fi/tyoelamaopas/tyosuojelu/ilmoitusvelvollisuus-varhaiskasvatuksessa>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 23/2019. Tilastoraportti, lastensuojelu 2018. Viitattu 13.9.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 24/2023. Tilastoraportti, Lastensuojelu 2022, yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojelu ilmoitus. Viitattu 13.9.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a. Kehokartat. Viitattu 23.10.2023. <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/kehokartat>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b. LASTA-seula-malli tiedon jakamiseen ja monialaiseen yhteistyöhön. Viitattu 25.10.2023 <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/lasta-seula-malli-tiedon-jakamiseen-ja-monialaiseen-yhteistyohon>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022. Tutkimuksesta tiiviisti 28/2022, Uskalla nähdä- lapsiin kohdistuvan henkisen väkivallan tunnistamisen ja puuttumisen haasteet ammattilaisten silmin. Viitattu 17.9.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144382/URN_ISBN_978-952-343-875-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023 c. Työntueksi, väkivalta-aiheiset verkkokoulut. Viitattu 20.10.2023 <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/tyon-tueksi/vakivalta-aiheiset-verkkokoulut>

Tiitinen, A. 2022. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Viitattu 13.9.2023 <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00941>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Viitattu 1.11.2023 osoitteessa: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/EETTISET%20PERIAATTEET_TENKIN%20HYV%20C3%84KSYM%20C3%84%20LUONNOS_7.5.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa. 1.painos. Helsinki. Viitattu 13.7.2023

Ulkoministeriö 2023. Euroopan neuvoston voimassa olevat ihmisoikeussopimukset. Yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011). Viitattu 26.4.2023 https://um.fi/euroopan-neuvoston-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset/-/asset_publisher/mnr92wS4p1l3/content/yleissopimus-naisiin-kohdistuvan-vakivallan-ja-perhevakivallan-ehkaisemisesta-ja-torjumisesta-2011-

Vilka, H. 2018. Havainnot ja havainnointimenetelmät tutkimuksessa. Teoksessa R.Valli (toimi.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virkkeitä aloittelevalle tutkijalle. 5., uudistettu painos. Jyväskylä: PS- kustannus

Vilka, H & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.

Vipunen 2023. Varhaiskasvatuksessa olevat lapset. Viitattu 23.9.2023 <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiZTA1ODIjZDQtMDdiMS00ZGUwL-TgwNTQtZjAyYTE5NDY0Y2U4IiwidCI6IjIxMDczODIjZDQ0YjgtNDcxNi05ZGEyLW00ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOiJh9>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Viitattu 24.11.2023 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060/19910060_2#idm46434450631856

7 LIITTEET

Liite 1 Oppaan kansikuva

Liite 2 Oppaan tausta

Liite 3 Lähisuhdeväkivalta

Liite 4 Väkivallan terveyshaitat lapsille

Liite 5 Tunnistaminen

Liite 6 Materiaaleja

Liite 7 Materiaaleja

Liite 8 Koulutukset

Liite 9 Tunne ja turvataidot

Liite 10 Tunne- ja turvataitokasvatuksen materiaalit

Liite 11 Lähteet

Liite 1 Oppaan kansikuva

LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TUNNISTAMINEN
VARHAISKASVATUKSEN ASIAKASPERHEISSÄ

HARJU&KIRVESLAHTI

LAPIN AMMATTIKORKEAKOULU 2023

OPPAAN TAUSTA

Tämä opas on toteutettu osana Lapin ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen opinnäytetyötä.

Opintojen aikana heräsi tarve valmiille materiaalille, jota hyödyntäen varhaiskasvatuksen ammattilaisilla olisi mahdollisuus tunnistaa asiakasperheissä esiintyvää lähisuhdeväkivaltaa ja siten auttaa, sekä opastaa perheitä avun piiriin.

Toivomme oppaan olevan helpottamassa työssänne ja antavan työkaluja tunnistaa lähisuhdeväkivallan tunnusmerkkejä.

Terveisin: Minna ja Nina

Liite 3 Lähisuhdeväkivalta

LÄHISUHDEVÄKIVALTA

Lapsiin kohdistuva väkivalta sekä lähisuhdeväkivalta ovat isoja yhteiskunnallisia ongelmia. Ongelmat toistuvat sekä pahenevat, mikäli niihin ei puututa. Lähisuhdeväkivallasta on käytetty aikaisemmin termiä perheväkivalta, jolla on viitattu perheen sisällä tapahtuviin väkivallan tekoihin. Nykyisin käytetty termi lähisuhdeväkivalta on laaja-alaisempi ja kattaa väkivallan muodot laajemmin. (Ahola & Ahola 2016, 54.)

Lähisuhdeväkivalta voi kohdistua muun muassa lapseen/lapsiin, nykyiseen tai entiseen kumppaniin tai lähisukulaiseen. Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan terveyttä ja henkistä hyvinvointia vaarantavaa käyttäytymistä perheissä, suvussa tai muissa läheisissä suhteissa. Suomessa lähisuhdeväkivalta on rikos, johon jokaisen on velvollisuus ja oikeus puuttua. (Hautamäki 2013, 49, 52–60.)

Henkinen väkivalta	Fyysinen väkivalta	Seksuaaliväkivalta	Muut väkivallan muodot
<ul style="list-style-type: none"> • Pelottelua • Uhkailua • Kiristämistä • Haukkumista • Kontrollointia • Eristämistä 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuristamista • Lyömistä • Potkimista • Retuuttamista • Nipistämistä • Tönimistä • Vaatteista tai hiuksista repimistä 	<ul style="list-style-type: none"> • Painostamista tai pakottamista seksuaalisiin tekoihin vasten tahtoa • Seksuaalisille materiaaleille altistamista vasten tahtoa • Intiimien kuvien/videoiden jakamista ilman lupaa • Kuvaamista ilman suostumusta tai salaa • Kieltäytyminen ehkäisystä tai ehkäisyn pois jättäminen ilman yhteistä sopimusta • Raiskaus 	<ul style="list-style-type: none"> • Taloudellinen väkivalta • Uskonnollinen väkivalta • Kunniaan liittyvä väkivalta • Eron jälkeinen vaino • Digitaalinen väkivalta (ahdistavaa kommentointia, seuraamista tai kontrollointia esim. sosiaalisen median kanavissa)

(Väkivallan muodot (Kymenlaakson ensi- ja turvakotiyhdistys ry 2023.)

Liite 4 Väkivallan terveyshaitat lapsille

VÄKIVALLAN TERVEYSHAITAT LAPSILLE

FYYSISET MERKIT

- Mustelmat ja naarmut
- Ruhjeet
- Hiustenlähtö ja pään ihon mustelmat ja verenvuodot
- Puremajäljet
- Palovammat
- Murtumat
- Päävammat
- Sisäelinvammat
- Silmävammat
- Epätoivottu raskaus
- Sukupuolitaudit

PSYKOLOGISET JA KÄYTTÄYTYMISEEN LIITTYVÄT HÄIRIÖT

- Posttraumaattinen stressihäiriö
- Ahdistuneisuus
- Kehityksen viivästyminen
- Keskittymis- ja oppimisvaikeudet
- Epävarmuus
- Masennus
- Syömis- ja unihäiriöt
- Huono itsetunto
- Aggressiivisuus
- Yliherkkyys
- Huono koulumenestys
- Alkoholien ja huumeiden käyttö
- Kielen kehityksen häiriöt
- Huonot ihmissuhteet
- Itsemurhakäyttäytyminen
- Riskialtis käyttäytyminen

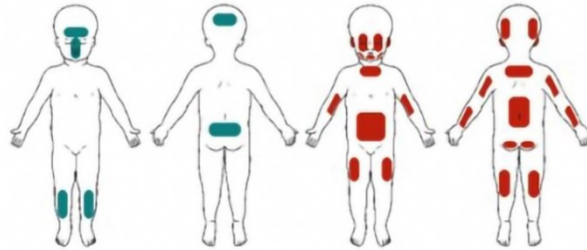
MUUT MAHDOLLISET SEURAUKSET

- Hormoni-, verenkierto-, tuki- ja liikuntaelinten- sekä immuunijärjestelmän ongelmat
- Lisääntynyt riski sairastua vakaviin sairauksiin
- Koulunkäynnin keskeyttäminen ja työelämän ongelmat

(Väkivallan terveyshaitat lapselle (Lloyd 2018; Tupola ym 2015; WHO 2020))

Liite 5 Tunnistaminen

TUNNISTAMINEN

Tapaturmaiset ja pahoinpitelyn mustelmien tyypipaikat (Maguire 2023)

(Lehtinen & Rossi 2022)

Lapsen normaaliin kasvuun kuuluu oman tahdon kehittyminen ja rajojen kokeilu, mikä jossain perheissä voi johtaa kuritus tarkoituksessa käytettävään väkivaltaan.

Vamman sijaintipaikan ja vamatyyppin perusteella voidaan arvioida todennäköisyyttä sille, onko vamma aiheutunut tapaturmaisesti vai onko sen aiheuttanut joku muu (Lehtinen & Rossi (toim.) 2022, 116).

Yllä olevassa kuvassa on esitetty tyypillisiä mustelmien paikkoja, joita lapsilla ilmaantuu tavallisen arjen keskellä (vihreällä) ja punaisella ne, jotka yleensä syntyvät väkivallan seurauksena.

Kuva on käytännön työkalu ammattilaisille, jota käyttämällä on helpompi tarkistaa epänormaaleita vamma paikkoja huolen herätessä.

- Huomioi lapsen ikä ja liikkuvuus arvioitaessa vammoja
- Liikkuvilla lapsilla väkivallasta voivat viitata useat samanaikaiset vammat
- Epäselvät vammat tai esineen muotoiset jäljet

Epäily lapsen kohdistuneesta fyysisestä väkivallasta voi herätä monin eri tavoin, esimerkiksi:

Tapatumalle on ulkopuolisia silminnäkijöitä

- Lapsi kertoo itse
- Joku muu kertoo lapsen kohdistuneesta väkivallasta

o Lapsella todetaan pahoinpitelyyn viittaavia vammoja

- o Kertomus lapsen vammojen synnystä on epäuskottava, epämääräinen tai vaihteleva

Kertomus ei sovi todettujen vammojen vamatyyppiin, vaikeusasteeseen, lapsen ikään tai lapsen liikkumistaitoihin

o Vammoihin haetaan apua viiveellä tai ei lainkaan

o Vanhemmilla ei ole mitään tietoa lapsen vammojen synnystä

On merkkejä lapsen puutteellisesta hoidosta tai valvonnasta

MATERIAALEJA

Ota puheeksi

VÄKIVALTA

Lähisuhdeväkivalta voi kohdata ketä tahansa. Lähisuhteella tarkoitetaan nykyistä tai entistä kumppania, lasta, vanhempaa tai muuta läheistä ihmissuhdetta.

Väkivallaksi mielletään helposti fyysinen väkivalta. Väkivaltaa on myös esimerkiksi sanallinen alistaminen, toistuva nöyryyttäminen muiden läsnä ollessa, pakottaminen ja pelottelu.

Väkivalta alkaa usein vähitellen ja varkein. Väkivalta näkyy harvoin suhteessa yhtäkkiä ja selvästi – yhdessä olossa voi olla paljon hyvää. Hyvä suhde ei koskaan aiheuta pelkoa tai uhan tunnetta. Väkivalta ei ole perheen sisäinen asia. Tekemällä asiasta julkisen siihen on mahdollista saada apua.

Väkivalta usein toistuu ja raaihtuu ajan myötä ja se loppuu harvoin itsestään. Väkivalta on aina väärin ja tuomittavaa. Väkivallasta on aina vastuussa tekijä. Turvallinen ja väkivallaton arki on kaikille mahdollinen. Väkivallan kokijia, väkivaltaisesti käyttäytyviä ja väkivallalle altistunut voi saada apua.

Ottamalla apua vastaan väkivallan tekijä ottaa vastuun väkivallan loppumisesta. Jokaisella on oikeus olla turvassa.

Puheeksi ottamisen neljä askelta

PYSÄHDY
Mieti hetki, mistä huoli syntyy ja mitä tunteita se sinulle herättää. Käytä tovi siihen, että mietit sopivat aloitussanat keskustelun viritämiseen.

KYSY
Muista kunnioittava kohtaaminen, vältä syyllistämistä henkilöä. Oman huolen ja välittämisen ilmaiseminen on hyvä tapa aloittaa, vaikka kysymällä: Oletko kokenut pelkoa tai turvattomuutta lähisuhteissasi? Onko teillä kotona turvallista?

KUUNTELE
Valitse jokin luonteva tilanne ja rauhallinen paikka puheeksi ottamiselle. Hyvä kuuntelu on kertojan myötäilyä ja kannustusta kertoa lisää. Vältä kommentointia, ennako-oletuksia, ratkaisuja ja päälle puhumista. Voit esittää lisäkysymyksiä, mutta älä tenttaa. Etsikää tarvittaessa yhdessä lisätietoa aiheesta ja neuvo linkejä tai tukipalveluita, joista saa lisää tietoa.

KANNUSTA
Pidä kannustava ote. Jos henkilö on itsekin huolissaan omasta tilanteestaan, koittakaa löytää ensimmäisiä askelaita muutokseen. Pienikin askel on askel eteenpäin.

Väkivaltatyön palvelukeskus Pysäkki auttaa kaikkia väkivallan osapuolia ensijaturvakotienliitto.fi/kymenlaaksonensijaturvakoti/nain-me-autamme/vakivaltatyonpalvelukeskus-pysakki/

Hyvään suhteeseen ei kuulu:

- Jättämisellä uhkailu
- Toisen menemisten ja tekemisten kontrollointi
- Kumppanin kaverisuhteiden rajoittaminen
- Kumppanin puhelimen käyttäminen tai penkominen ilman lupaa
- Pakottaminen
- Painostaminen
- Haukkuminen ja nimittely

Hyvän suhteen merkkejä:

- Omista ajatuksista ja tunteista kertominen avoimesti
- Uskallus olla myös eri mieltä ja asettaa rajoja (+rajojen kunnioitus!)
- Molemminpuolinen luottamus
- Halu tehdä asioita yhdessä
- Toisen huomioiminen
- Keskusteleminen ja kuunteleminen

Liite 7 Materiaaleja

- ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO
Perhe- ja lähisuhdeväkivalta

- ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO
Materiaalit

- ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO
Ammattilaiselle: Näin otat puheeksi
turvallisuuden ja ehkäiset väkivaltaa

- OULUN KAUPUNKI
Väkivalta perheessä

- NOLLALINJA MATERIAALEJA

- NETTITURVAKOTI
Oppaita ja materiaalia

OULUN TURVAKODIN 24/7
PÄIVYSTYSNUMERO
0400 581606
Kanervatie 5, 90650 Oulu

Lisätietoa:

- Naistenlinja.fi
- Nollalinjalta apua henkisen väkivallan kokemuksiin tai uhkaan nollalinja.fi / 080 005 005
- Väestöliitto / hyväksymys.fi
- Ensijaturvakotienliitto.fi
 - Keijun varjo / Naisenväkivalta.fi

- VÄESTÖLIITTO MATERIAALIT

Liite 8 Koulutukset

KOULUTUKSET

Barnahus

Barnahus-hankkeessa tehostetaan lapsiin kohdistuvien väkivaltaepäilyjen selvitysprosesseja sekä väkivaltaa kokeneiden lasten tukea ja hoitoa.

Maksuton verkkokoulu tarjoaa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, kouluissa ja varhaiskasvatuksessa toimiville ammattilaisille sekä alaa opiskeleville työtä tukevaa materiaalia.

Verkkokoulutuksessa on neljä erilaista osa-aluetta, jotka koostuvat lapsiin kohdistuvan väkivallan ilmiöstä, seurauksista, tunnistamisesta ja toimimisesta sekä väkivaltaa kokeneen lapsen arjessa tu-kemista. Verkkokoulutuksen suorittamiseen menee noin 10 tuntia ja sen voi suorittaa omassa aikataulussa suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi. Koulutuksen päätteeksi voi suorittaa tentin, jonka hyväksytystä suorituksesta saa todistuksen. (Barnahus 2023)

Turva10 on väline kaikille eri ikäisten lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille.

Turva 10 on kehitetty eri ikäryhmille sopivaksi ja siihen kuuluvat vauvan ja taaperon turva10, leikki ja kouluikäisen, nuoren turva10 ja yleiset turva10-kortit.

Turva 10 ei tule käyttää kaltoinkohtelun tai väkivallan arvioinninvälineenä. Koulutus on suoritettavissa ensi ja turvakotienliiton sivustolla, jonka jälkeen sivustolta saa käyttöönsä materiaalin. (Ensi- ja turvakotienliitto, 2023)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Verkkokoulutukset ovat maksuttomia ja kaikille avoimia. Oppilaitokset voivat myös hyödyntää verkkokouluja vapaasti opetuksessa THL:n omalla verkko-oppimistalustalla.

eOppiva

Eoppiva ja kansallinen lapsistrategia ovat yhteistyössä tehneet koulutuskokonaisuuden lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille. Koulutuskokonaisuus tarjoaa ammattilaisille tietoa ja työkaluja lapsen oikeuksien edistämiseksi.

Koulutuskokonaisuudesta jokainen voi itse valita omat mielenkiinnon kohteensa esimerkiksi lapsen oikeus väkivallattomaan arkeen, lapsen oikeudet sosiaalihuollossa tai lapsen oikeudet kasvat- ja opetusallalla.

Nämä koulutukset ovat maksuttomia, kestoaltaan noin 60-90minuuttia sekä ne ovat kaikille avoimia ja koulutuksen voi suorittaa omaan tahtiin. Koulutusmateriaalin saa sekä suomen että ruotsin kielellä. (eoppiva 2023.)

ENSI- JA TURVAKOTIEN LIITTO

Liitto järjestää koulutuksia ja tapahtumia sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, yhdistyksissä toimiville vapaaehtoisille sekä vanhemmille ja perheiden hyvinvoinnista kiinnostuneille aikuisille. Tapahtumakalenterista löydät tapahtumia ympäri Suomea.

Ammattilaisille suunnatuissa koulutuksissa kunnassa tai yhdistyksessä toimiva asiantuntija saa eväitä tukea ja kohdata vauva- ja lapsiperheitä. Koulutusten sisältönä on antaa aineksia tilanteisiin, jossa vanhemman ja vauvan arki tai vuorovaikutus ei suju, vanhemmat käyttävät päihteitä, perheessä on väkivaltaa tai lapsiperheen vanhemmat ovat eroamassa.

- JOHDATUS LASTENOIKEUKSIIN-TURVAA LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMINEN

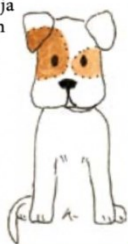
- LAPSEN OIKEUS VÄKIVALLATTOMAAN ARKEEN-KOULUTUS

Liite 10 Tunne- ja turvataitokasvatuksen materiaalit

TUNNE-JA TURVATAITOKASVATUKSEN
MATERIAALIT**Tunne- ja turvataitokasvatuksella pyritään**

- lasten turvallisen kasvun edistämiseen
- lasten omien tunne- ja turvataitojen vahvistamiseen
- aikuisten ”turvaverkon” ja yhteistyön tiivistämiseen
- kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyyn.

**TUNNE JA TURVATAITOKASVATUKSEN
OPETUSMATERIAALIT JA OPETUSTA
TUKEVAT MATERIAALIT**

**PIKKU KAKKOSEN TURVATAITO-
MATERIAALIT**

**Tunne- ja turvataitokasvatuksen tavoitteena
lapsen näkökulmasta on**

- vahvistaa lapsen itsearvostusta, itsetuntemusta ja itseluottamusta
- lisätä lapsen tunnetaitoja
- vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja hyviä kaverisuhteita
- lisätä lapsen tietoisuutta omasta kehostaan ja itsemääräämisoikeudestaan
- auttaa lasta tunnistamaan uhkaavia tilanteita
- antaa lapselle valmiuksia ja rohkeutta toimia jäämäkästi ja itseään suojellen
- ohjata lapsia kertomaan huolistaan luotettavalle aikuiselle.

MITÄ TURVATAIDOT OVAT JA MIHIN NIITÄ TARVITAAN?

On tärkeää, että kaikilla olisi turvallista ja hyvä olla eikä kenenkään tarvitsisi pelätä. Tunne- ja turvataitotunnella mietitään, mistä lapselle tulee turvallinen olo. Jokaisella lapsella tulisi olla ainakin yksi luotettava aikuinen, joka huolehtii hänestä ja jolle lapsi voisi kertoa kaikesta asioistaan, myös huolistaan ja pelostaan. Turvataitotunnella opetellaan pyytämään apua turvalliselta aikuiselta. Tunne- ja turvataitotunnella opetellaan myös taitoja, joiden avulla lapset voivat itsekin pitää huolta itsestään. Jokaisella on oikeus elää turvassa ja ilman pelkoa.

Turvataitotunnella tutustutaan itseen ja omiin tunteisiin. Tunnella opetellaan myös kaveritaitoja niin, että kaikilla olisi yhdessä hyvä olla.

Turvakamu

- Sovellus tarjoaa tietoa, läsnäoloa ja turvaa omassa kännykässä. Ammattilainen saa Turvakamusta välineen auttaa lasta tai nuorta, kun perheessä on turvattomuutta, pelkoa tai väkivaltaa.

Liite 11 Lähteet

LÄHTEET

- Barnahus 2023. Viitattu 23.9.2023 <https://barnahus.fi/koulutuksia/barnahus-verkkokoulu/>
- Ensi- ja turvakotienliitto 2023a. Ohjeet työntekijälle. Turva10 puheeksi oton väline leikki- ja kouluikäisten lasten kanssa. Viitattu 29.10.2023 https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2020/06/Turva10_ohje_tyontekijalle_leikki_ja_kouluikainen_2020.pdf
- eOppiva, 2023. Koulutukset. <https://www.eoppiva.fi>
- Kymenlaakson ensi- ja turvakotiyhdistys ry. Vanhemmalle: Tue nuortasi turvalliseen elämään. https://ensijaturvakotienliitto.fi/kymenlaaksonensijaturvakoti/nain-me-autamme/vakivaltatyon-palvelukeskus-pysakki/tue_nuortasi_turvalliseen_elamaan/
- Lajunen, K., Andell, M & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille. 2.korjattu painos. Helsinki: PunaMustaOy. Viitattu 1.11.2023 https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/126027/Tunne-%20ja%20turvataitoja%20lapsille_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lehtinen, M & Rossi, M (toim.). 2022. Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan. Viitattu 1.9.2023 <https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf/01b971f6-8ebb-eb54-dd97-6c1663d616b3/K%C3%A4sikirja-lapsiin-kohdistuvien-v%C3%A4kivalta-ja-seksuaalirikosten-tutkintaan-web.pdf?t=1642679496880>
- Nollalinja, 2023. Materiaaleja. <https://nollalinja.fi/materiaaleja/>
- Tiedenäiset, 2023.
- Turvakamu, 2023. Ensi- ja turvakotienliitto. <https://nettiturvakoti.fi/turvakamu/>
- Turva10, 2022. Ensi- ja turvakotien liitto. <https://ensijaturvakotienliitto.fi/turva10/>
- Tunne- ja turvataitokasvatus ammattilaisille, 2023. Oulun Kaupunki. <https://www.ouka.fi/tunne-ja-turvataitokasvatus/ammattilaisille>
- Väestöliitto, 2023. Materiaalit,mallit, työkalut. <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/verkkokurssit-ja-materiaalit/materiaalit-mallit-ja-tyokalut/>
- Väkivalta perheessä 2023. Oulun kaupunki. <https://lapsuus.ouka.fi/kriisin-kohdatessa/vakivalta-perheessa/>
- Yle lapset, 2019. Pikku Kakkosessa annetaan kaikille kehon osille nimi ja opetellaan uimapukusaäntö. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/06/05/pikku-kakkosessa-annetaan-kaikille-kehon-osille-nimi-ja-opetellaan>